

SELVOVERVÅGNINGENS IDÉHISTORIE

Daniel Malling Blaabjerg-Zederkoff

Speciale ved Idéhistorie

2. september 2019

Identifying the embedded rationality in self-surveillance, I aim to shed light on the implications of self-surveillance on the individual's thinking and perception of self and others which applies meaning to and sets the course for future actions.

In order to achieve this, I identify a quantitative, statistical, and a behavioral regulatory element as central to self-surveillance. Analyzing the intellectual history of the quantitative element, I show that through vast temporal spans the argument of mathematics and quantitative methodology are regarded as particularly truthful and accurate. Presenting the concept and idea of 'the force of mathematical legitimacy' I argue that self-surveillance conveys its knowledge based on this.

Recognizing the three elements as represented in the statistical surveillance of modern territorial states I display the methodological and theoretical similarities between the two types of surveillance. I conceptualize a 'surveillance logic of territorial-states' and a 'statistical rationality' as the onset of the territorial state surveillance and explore the implications of this rationality on human thinking, perception and behavior.

To avoid an anachronistic juxtaposition the concepts of the thesis' are applied in an actualizing case analysis of contemporary Danish health policy with my concepts as tools for analysis.

The thesis shows that the embedded rationality of self-surveillance is also practiced in contemporary Danish health policy and can be regarded as the 'surveillance logic of the territorial states'. The thesis concludes that when one seeks self-knowledge through actions of self-surveillance, one applies a body-oriented, utilitarian and disciplinary approach to the self, with a plastic understanding of the body and an ongoing valorizing surveillance for precise instructions towards effective behavioral self-optimization according to a specific norm. This way of perceiving integrates with the individual's cognition and defines the boundaries of the space in which the individual understands himself and others, and also what behavior is perceived as socially acceptable. Thus, through practices of self-surveillance the norms of the statistical rationality are internalized as a perception of self and as the framework of significance which, in relation to others, regulates behavior through ongoing social hierarchization.

Indhold

<i>Kapitel 1: Interessefelt samt Teoretisk og Metodisk Afsæt</i>	1
1.1 Indledning:.....	1
1.2 Tese og Problemspørgsmål	2
1.3 Struktur, Metodik, Fokus og Afgrænsning.....	3
1.4 Specialets Placering i Kontemporær Overvågningslitteratur	5
1.5 Specialets Idéhistoriske Tilgang til Selvoervågning	6
1.6 Selvoervågning	7
1.7 Tre Centrale Elementer ved det Selvoervågende Blik	9
<i>Kapitel 2: Matematikkens Legitimeringskraft</i>	10
2.1 Udgrænsningen af Mulighedsrummet for en Kvantitativ Naturforståelse	10
2.2 Den Videnskabelige Revolution som et Mulighedsrum for et Kvantificeret Natursyn	11
2.2.1 Galileo Galileis Kvantificering af Naturen	11
2.2.2 Oplysningens Kvantificering af Samfund og Menneske	13
2.2.3 Den Utilitaristiske Nytte	15
2.3 Selvoervågningens Kvantitative Element og Matematikkens Legtimeringskraft.....	16
2.4 Kvantificeringen af Menneskelivet som et Meningstab.....	18
<i>Kapitel 3: Statistisk Rationalitet som Territorialstatslig Overvågningslogik</i>	20
3.1 Disciplin som en Direkte Adfærdsregulering af Kroppene	20
3.2 Erkendelsesteoretiske Implikationer ved Disciplinær Overvågning	21
3.3 Introduktion af Begrebet 'Territorialstatslig Overvågningslogik' og dets Forhold til Selvoervågning	22
3.4 Foucaults Sikkerhedsforanstaltninger	23
3.5 Sikkerhedsforanstaltningernes Normaliserende Effekt	25
3.6 Sikkerhedsforanstaltningernes Udgrænsning af det Individuelle Niveau	26
3.7 Den Statistiske Rationalitets Fremkomst og Udbredelse	27

3.8 Statistikken som Adfærdsregulerende	30
3.9 1800-tallets Territorialstatslige Statistiske Overvågning og Selvoveryvågning	32
<i>Kapitel 4: Delkonklusion</i>	35
4.1 Specialets Begrebsfremstilling og Delkonklusion	35
<i>Kapitel 5: Territorialstatslig Overvågningslogik i Nutidig Dansk Sundhedspolitik</i>	39
5.1 Den Statistiske Rationalitet på Nationalt og Kommunalt Niveau	40
5.1.1 Sundhedspolitikken Udgrænsning af det Individuelle Niveau.....	41
5.2 Forebyggelsesindsatsernes Forebyggelsesarenaer som Miljøintervention.....	44
5.3 Forebyggelsesindsatsernes Normaliserende Effekter på Individ og Befolkning	46
5.3.1 Sundhedspolitikken Aktualisering af den Dynamiske Nominalisme.....	48
5.4 Sundhedsfremme som Disciplinering	49
5.5 Dansk Sundhedspolitik som Territorialstatslig Overvågningslogik.....	53
5.6 Selvoveryvågning som Internalisering af Dansk Sundhedspolitisk Overvågningslogik	54
<i>Konklusion</i>	57
6.1 Diskuterende Perspektivering.....	58
<i>Litteratur</i>	60

Kapitel 1: Interessefelt samt Teoretisk og Metodisk Afsæt

1.1 Indledning:

Selvovervågning kan beskrives som en tendens i støt stigning, hvor individet med alment tilgængelig teknologi foretager biometriske observationer og målinger på sig selv, der oversættes til og formidles i kvantitative data (Ajana 2016, Nissen 2013, Gilmore 2016, 2525, Lupton 2014, 77). På baggrund af data evalueres og vejledes individet til at foretage adfærdsændringer iht. teknologiernes respektive fokusområder og målsætninger i en søgen efter selvforståelse og -optimering (Gilmore 2016, 2525, Lupton 2014, 393, Gardner og Jenkins 2016, 4, Jethani 2015, Crawford, et al. 2015, 480). Selvovervågningsteknologien italesættes som en adgang til indsigt i "the 'real' state of the body" og "the kind of self-knowledge that will create a fitter, happier, more productive person" (Crawford, et al. 2015, 480). Selvovervågning italesættes og forstås som en særlig sand og nøjagtig vidensproduktion, der gør den enkelte i stand til at optimere det genstandsfelt som selvovervågningen retter sig imod – selvet. Fra et idéhistorisk perspektiv vækker dette en interesse i at forstå, hvorfor det opleves meningsfuldt at italesætte selvovervågningens vidensproduktion som adgangen til en særlig sand selvindsigt og et særlig nøjagtigt udsagn om kroppens tilstand. Og er det muligt at pege på bevægelser i tænkningens historie, som kan belyse, hvorfor det forekommer selvfølgeligt at tale om selvovervågning mhp. selvoptimering?

Idéhistorien undersøger de "ideer, begreber, forestillinger, begrundelser og kritikker, hvorigennem vi giver mening til, hvad der skete, hvorfor det skete, hvad det betyder, hvad vi bør gøre" (Thorup 2015, 23). I tråd hermed tilgår jeg selvovervågning som en måde, hvorpå individet stiller spørgsmål til, finder svar på og erfarer sig selv. Med det afsæt indleder jeg en idéhistorisk undersøgelse af fænomenet selvovervågning, mhp. at belyse det selvovervågende blik indlejrede rationalitet. På den måde ønsker jeg at belyse selvovervågningens menneskelige implikationer for det selvovervågende individ forstået som selvovervågningsrationalitetens bidrag til individets subjektive tilskrivelse af mening til sin verden, der bliver retningsgivende for individets fremtidige handlinger og forståelse af sin adfærd som meningsfuld.

1.2 Tese og Problemspørgsmål

Med afsæt i følgende tese undersøger specialet selvovervågningens idéhistorie mhp. at producere ny viden om en konstituerende rationalitet indlejret i det selvovervågende blik:

Selvovervågning kan betragtes som en vidensproduktion med afsæt i en særlig rationalitet, der formulerer sig i lovmæssigheder og tilskrives en særlig sandhedsværdi. Med overvågningstypens afsæt i denne rationalitet kan det blik, som individet retter imod sig selv gennem sine selvovervågende handlinger, forstås som en systematisk tilgang til selvet med et optimeringsfokuseret bemestringsærinde.

I den forbindelse sigter specialet mod en belysning af selvovervågningens menneskelige implikationer forstået som den meningsdybde i individets tænkning om sig selv og sin verden, hvorudfra den enkelte sætter retningen for sine fremtidige handlinger, og forstår sin og andres adfærd som meningsfuld.

Undersøgelsen falder overordnet i tre spørgsmål:

- Hvad kan en idéhistorisk undersøgelse af centrale elementer ved selvovervågning belyse vedr. den rationalitet, som individet spørger til og forstår sig selv igennem via sine selvovervågende handlinger?
- Hvad er forholdet mellem territorialstatslig overvågningslogik og selvovervågning?
- Hvilke implikationer har selvovervågningens rationalitet for den tilskrivning af mening i individets tænkning om sig selv og tilværelsen, hvorudfra individet spørger til sig selv og sidemanden, forstår svarene, og herudfra retningsgiver sine fremtidige handlinger, og forstår disse som meningsfulde.

1.3 Struktur, Metodik, Fokus og Afgrænsning

Første kapitel formulerer specialets struktur, teoretiske afsæt, dets analysemateriale og niveau. Endvidere belyses specialets placering i nutidig akademisk overvågningslitteratur samt dets fokus og afgrænsning. Ifm. en beskrivelse af selvovervågning, identificerer jeg tre centrale elementer ved fænomenet: et kvantitativt, et statistisk og et adfærdsregulerende.

I andet kapitel rettes et særligt fokus på det kvantitative elements idéhistorie til en belysning af det indlejrede tankegods i fænomenet selvovervågning via en diakronistisk idéhistorisk analyse med læsninger af blandt andre, Aristoteles (384-322), Galileo Galilei (1564-1642), David Hume (1711-1776) og Jeremy Bentham (1748-1832). I den forbindelse etablerer jeg begrebet 'matematisk legitimeringskraft'.

Tredje kapitlet viser, at selvovervågningens tre elementer indeholdes i en overvågningstype, der opstår ifm. fremkomsten af de vestlige moderne territorialstater. Med udvalgte teorier fra Michel Foucault (1926-1984) og Ian Hacking (1936) undersøger jeg selvovervågningens tre elementers idéhistorie, mhp. en belysning af den territorialstatslige overvågnings indlejrede rationalitet og dennes implikationer for menneskets tænkning, perception og adfærd. Jeg etablerer her begreberne 'statistisk rationalitet' og 'territorialstatslig overvågningslogik' og sammen med begrebet 'matematisk legitimeringskraft' udgør de specialets teoridannelse og analyseværktøjer.

I fjerde kapitel fremlægger jeg en delkonklusion med definitioner af de tre nævnte begrebers og jeg formulerer endvidere centrale betragtninger angående mit valg af det efterfølgende analysemateriale.

I kapitel fem bringer jeg diskuterende specialets teori og begreber i spil i en aktualiserende case analyse af måden, hvorpå kontemporær dansk sundhedspolitik italesættes og struktureres. Kapitlet afsluttes med en opsummering af centrale perspektiver iht. mit interessefelt.

I sjette kapitel fremlægger jeg på baggrund af specialets undersøgelse en konkluderende forståelse af selvovervågning iht. specialets tese og problemspørgsmål. Specialet rundes af med perspektiveringer vedr. specialets afgræsnings konsekvenser for analysen og jeg peger i frem imod andre relevante undersøgelser af specialets interessefelt.

En del af specialets teoridannelse udarbejdes på baggrund af en idéhistorisk diakronisk analyse, der strækker sig over et stort tidsspænd. Som et metodisk greb søger jeg i den forbindelse efter kontinua, hvilket betyder, at min analyse kan afstedkomme en fremstilling, der disprivilegerer de moddiskurser, magtkampe og forhandlinger, som også har gjort sig gældende og som vil kunne belyse mit problemfelt fra andre perspektiver. I den forbindelse anfører jeg, at specialets teoridannelse ikke bør forstås som en forenklet fremstilling, der søger at læse et særligt perspektiv ind i tænkningen historie, men som resultatet af et bevidst metodisk greb mhp. at belyse et specifikt interessefelt.

På baggrund af mit interessefelt, metodik og teoridannelse belyser specialet selvovervågningens menneskelige implikationer på et overordnet teoretisk analyseniveau. I en søgen efter selvovervågningens fundindlejrede rationalitet fremkommer en viden vedr. det selvovervågende blikks implikationer for individets adfærd og tænkning, og specialet bidrager på den måde til overvågningslitteraturen med overindividuelle betragtninger på selvovervågningens implikationer for det individuelle niveau. Det indebærer, at specialet indeholder en mentalitetshistorisk komponent, hvilket kan beskrives med Jacques Le Goffs (1924-2014) citat, når han skriver, at ”Det, som den individcentrerede historie ikke når, får mentalitetshistorien fat på. Den afslører det upersonlige i et individs tankeverden” (Le Goff, som anført i Thorup 2013, 96). Med specialets mentalitetshistoriske komponent kan det ud fra citatet formuleres, at specialets idéhistoriske undersøgelse rummer muligheden for at begribe, og fokuserer på, en overindividuel mentalitet, dens funderende rationalitet og dennes implikationer for det selvovervågende individs tanke- og forestillingsverden.

Det betyder, at når jeg undersøger den rationalitet, hvorudfra individet gennem sine selvovervågende handlinger spørger til sig selv, så produceres der en viden på et andet analyseniveau, end den som produceres ved fx etnografiske kvalitative analyser af kontrol- eller interviewgruppers oplevelser, der vil kunne begribe individuelle modbevægelser og forhandlinger. I den forbindelse anfører jeg, at specialet på baggrund af dets interessefelt, metodik og analyseniveau således, hverken fokuserer på, eller begriber, afvigelser på det individuelle niveau.

Kort opsummerende undersøger specialet på et mentalitetshistorisk analyseniveau en partikulær rationalitets bidrag til de rammer af betydning, der gør det meningsfuldt at spørge til sig selv gennem selvovervågende handlinger og definerer grænserne for, hvornår en adfærd betragtes som meningsfuld.

1.4 Specialets Placering i Kontemporær Overvågningslitteratur

I nutidige overvågningsstudier er den idéhistoriske disciplin overvejende repræsenteret ved bestemte læsninger af Foucaults panoptisme (Foucault 1975, 211-245), hvilket kun udgør en lille del af hans teoridannelse på feltet. Det er specialets afsæt, at disse læsninger udgrænser Foucaults teories potentiale for belysning af overvågningsens implikationer for den menneskelige tænkning og erkendelse (Foucault 1975, 37, Eggers og Jessen 2013, 9, Blaabjerg-Zederkoff 2018, 3f, 11). Overvågningsstudierne etableres som akademisk felt indenfor kritisk sociologi tæt forbundet til Foucaults *Overvågning og Straf* (1975) (Lyon 1994, 6f). Bogens teorier dominerer feltet frem til årtusindskiftet (Marx 2015, 34, Gallagher 2010, 263, Lyon 2007, 57, Haggerty og Ericson 2000), hvor flere vidensaktører i nyere tids overvågningsforskning anfægter teoriernes relevans, og opfordrer til et paradigmeskifte¹ (Lyon 2006, Haggerty 2006, Lianos 2002, Blaabjerg-Zederkoff 2018, 1f, 6ff). I 2003 dedikerer tidsskriftet "Surveillance and Society" et temanummer til en kritik af Foucaults overvågningsteorier, og sammen med David Lyons (1948) *Theorizing Surveillance: The Panopticon and Beyond* (2006) udgør udgivelserne centrale eksempler på forhandlingen af Foucaults relevans for de nutidige overvågningsstudier (Blaabjerg-Zederkoff 2018, 1). I en tidligere undersøgelse belyser jeg, at paradigmeskiftet indstiftes på baggrund af et manglende fokus på Foucaults metodiske tilgang i værket *Overvågning og straf* (op.cit: 6f), der udmunder i en paradigmatiske fokusering på konkrete læsninger af panoptismen, der fra Foucaults hånd er intenderet som en teoretisk funktionsmodel (Foucault 1975, 222, Blaabjerg-Zederkoff 2018, 4, 8f, 11). På den baggrund peger jeg i min undersøgelse på, at "Paradigmeskiftet prioriterer perspektiver [...] der sigter mod overvågningsens konkrete beskaffenhed og i samme bevægelse udgrænser de menneskelige konsekvenser ved overvågning" (op.cit: 2).

I nærværende speciale følger jeg til det ovenstående, at overvågningsstudiernes udgrænsning af Foucaults teorier på baggrund af konkrete læsninger af *Overvågning og Straf* (1975), i samme bevægelse disprioriterer Foucaults undersøgelser i *Sikkerhed, Territorium, Befolkning* (2008). Disse har i høj grad en statistisk overvågnings- og regeringstype som genstandsfelt (Foucault 2008, 7ff), og på den måde efterlades statistikken som en central men underbelyst overvågningstype i nutidig overvågningslitteratur. Nærværende speciale undersøger til dels selvovervågningsens statistiske element, og her bliver Foucaults teori og begrebsapparat vedr. statslig statistisk overvågning, samt specialets hovedfokus på de

¹ Et akademisk paradigme formuleres af Thomas Kuhn (1922-1996) som processen eller tilstanden, hvor visse perspektiver privilegeres, og andre i samme bevægelse udgrænses (Kuhn 1996, 109).

menneskelige aspekter ved selvovervågning baggrunden for, at jeg placerer udvalgte begreber fra Foucault centralt i specialets teori og metodevalg.

1.5 Specialets Idéhistoriske Tilgang til Selvovervågning

Når specialets andet kapitel diakronisk belyser forandringer og kontinua i tænkningens historie og fremstiller dette kronologisk, så skal dette ikke forstås som et udtryk for en evolutionistisk forståelse af idéhistorien. Kapitlet anskueliggør min tilgang til idéhistorie som akademisk disciplin, hvor jeg ikke anser tænkningens bevægelser som en positivistisk udviklingshistorie, men forstår og belyser bevægelserne som produkter af inspirationer, forhandlinger, nye opdagelser, vekselvirkninger mv., der foranlediger ændringer i forskellige tiders og kulturers tankesystemer. Jeg forholder mig således ikke til, hvorvidt et natursyn eller et sæt af idéklynger konstituerer en bedre, en mere korrekt eller plausibel sandhed, men tilstræber derimod en nøgtern fremstilling af udvalgte idéhistoriske udviklinger.

Den idéhistoriske analyse fokuserer på forskellige tiders ”ideer, begreber, forestillinger, begrundelser og kritikker, hvorigennem vi giver mening til, hvad der skete, hvorfor det skete, hvad det betyder, hvad vi bør gøre” (Thorup 2015, 23). Idéhistorien kan afselvfølgeliggøre kulturelle normer (Lassen 2013, 13, Thorup 2012, 178), når den i sin analyse af eks. kulturelle artefakter, social praksis eller videnskabsforståelse ikke så meget undersøger konkrete eller materialitet, men fokuserer på de idéer, der konstituerer samtlige kulturelle ytringer i en kultur (Jørgensen 2006, 183f).

I tråd hermed kan idéhistorie forstås som en akademisk disciplin, der belyser forskellige tiders forudsætninger og sammenhænge, som bidrager til deres samtids meningsdybde i menneskets tænkning forstået således, at ”den måde, vi er mennesker på, ændrer sig [over tid og at det, som] vi anser for sandt, rigtigt, moralsk, skønt, naturligt osv., mere handler om, hvor vi er geografisk og tidsmæssigt, end hvad vi er” (ibid.). Det idéhistoriske perspektiv kan på den måde bidrage med viden om selvovervågningens selvfølgeligheder og forståelse af det blik som individet vender mod sig selv via selvovervågende handlinger.

1.6 Selvovervågning

Selvovervågning kan, som beskrevet, italesættes som en selvforanstaltet digital overvågning af biometriske forhold til indsamling af kvantitative data vedr. individets fysiske aktivitet og tilstand². Selvovervågning italesættes fx som mHealth (Lupton 2013, 393), self-tracking (Gina Neff 2016), selvmåleri (Nissen 2013), lifehacking (Gordon 2016), bio-hacking (Jorgensen 2012), lifelogging (Selke 2016). Smartphones står som en central selvovervågningsteknologi med utallige helbredsapplikationer, forstået som selvovervågningssoftware udviklet til mobile platforme (Lupton 2013, 394, Crawford, et al. 2015, 480). I 2016 var udbuddet af helbreds-applikationer på Google og Apples downloadplatforme mere end 100.000 (Zuboff 2019, 307), hvilket bevidner om en regulær selvovervågningsindustri (Gilmore 2016, 2525, Zuboff 2019, 305). Brugere af teknologien organiserer sig fx i det internationale netværk *The Quantified Self – self knowledge through numbers*, hvor de deler erfaringer og opdaterer hinanden på de nyeste selvovervågningsteknologier og -områder fra konkrete biometriske registreringer til fx kvalitative gradskategoriseringer af livskvalitet gennem kvantitativ dataindsamling (Milburn 2019, Quantified Self 2019). Som nævnt italesættes selvovervågningsteknologien som en adgang til at opnå en særlig sand og nøjagtig indsigt i kroppen, der skaber et sundere, gladere og mere produktivt menneske³. Individet tilbydes således ikke kun indsigt i somatiske tilstande som fx dagligt antal gæde skridt, blodsukker, åndedræt, hjertefrekvens, træningsvaner, og smerteniveau men også dets mentale helbred, humør og følelsesmæssige tilstande (Lupton 2013, 394, Lupton 2014, 77). Selvovervågningens vidensproduktion formidles til brugerne i form af beskrivende illustrationer og statistiske fremstillinger (Lupton 2014, 77), og det statistiske aspekt er således et centralt element ved fænomenet selvovervågning, ligesom “the ability to produce quantifiable information measuring aspects of one’s life – is integral to the approach” (op.cit: 81).

I den akademiske overvågningslitteratur har man bl.a. undersøgt, hvornår idéen om at man kan opnå selvindsigt ved hjælp af måleinstrumenter opstår og endvidere hvilke standarder, der betegner “the ‘normal’ person [that] is being used to compare against an individual’s data” (Crawford, et al. 2015, 481). I den forbindelse fremhæves vægten som en af de mest udbredte selvovervågningsteknologier (ibid.), der bliver tilgængelig med “the public ‘penny scale’” i 1885, hvor den indgyder fascination og italesættes som en teknologi, der repræsenterer et skifte “from a subjective to a numeric approach to

² 1.1

³ 1.1

evaluating weight” (Czerniawski, som anført i Crawford, et al. 2015, 482). Vægten kommer sammen med højde- og vægtskalaen til at fungere som en normaliserende teknologi (Crawford, et al. 2015, 483), i kraft af bl.a. “the Standard Table of Height and Weight for Men and Women” (ibid.), der i 1908 beskriver en køns- og aldersdifferentieret ideelvægt, og sætter datidens standard for lægernes vurdering af patienten. Jeg bemærker, at man i 1890 også her betragter og italesætter vægtens, eller selvoveryvågningens, kvantitative fremstilling af kropsvægten som en repræsentation af et selv billede, der bidrager med ”a powerful form of self-knowledge” (ibid.). Italesættelsen af nutidig selvoveryvågningsteknologi som fx ”This device can know me better than I know myself, and can help me be a better human” (op.cit: 387) belyser, at ovenstående perspektiv også er gældende i den nutidige italesættelse af selvoveryvågning.

Meget lig koblingen mellem datidens selvoveryvågningsteknologi og højde og vægtskalaen, måler nutidens teknologi individet ift. en norm, hvor det i dette tilfælde er mere uvist, hvilke data der ligger til grund for det statistiske gennemsnit, som det selvoveryvågende individ måler sig selv op imod (op.cit: 494). Professor Deborah Lupton (1963) peger dog på, at den adfærd som store dele af selvoveryvågningsteknologien ansporer til, ofte er sammenfaldende med politiske målsætninger for sundhedsfremme (Lupton 2013, 395). Hun beskriver i den forbindelse en diskurs blandt sundhedsprofessionelle, der italesætter selvoveryvågningsteknologien som mHealth og betragter den som en revolution for sundhedsområdet (ibid.). Lupton fortsætter, at mHealth udgør en hidtil uset mulighed for at overvåge og indsamle data vedr. individers sundhedsadfærd ”on the part of not only the users themselves, but also by health care and public health workers” (ibid.). Zuboff skriver i tråd hermed, at selvoveryvågningsindustrien, har store forventninger til sundhedsområdet, samt et vedvarende fokus på udviklingen af selvoveryvågningsteknologi målrettet dette marked (Zuboff 2019, 305). Det kan hertil tilføjes, at selvoveryvågningsteknologierne designs til at fremme sundhedsadfærd særligt blandt individer, der befinder sig i risikogrupper for at udvikle sygdomme (Gilmore 2016, 2528). Og i tråd hermed arbejdes der i dag målrettet på at indføre selvoveryvågningsteknologien i de danske sundhedspolitiske indsatser for forebyggelse og sundhedsfremme (Regeringen 2012, KL 2013, 5).

Selvoveryvågningsteknologiernes producenter italesætter selvoveryvågningen som et middel, der med et intenst fokus på kroppen muliggør en detaljeret selvindsigt, som sætter individet i stand til helt at undgå svigtende helbred og sygdom (Lupton 2013, 396). På baggrund af sundhedsområdets og producenternes fokus på individets sundhedsadfærd og deres italesættelse af selvoveryvågning argumenterer Lupton for, at selvoveryvågning både taler ind i og forstærker en diskurs, der samles under begrebet Healthism (op.cit:

397). Healthism betegner en bevægelse og et tankesæt med et ”intense focus on health and the prevention of illness”, der prioriterer det at opnå og fastholde ”good health” som en central livsmarkør og et mål i sig selv (ibid.). Begrebet udvikles i artiklen ”Healthism and The New Health Consciousness” (1980), som beskriver at med tankesættet anerkendes kulturelle og miljømæssige sundhedspåvirkninger, men samtidigt opskrives individets personlige ansvar for at regulere sin adfærd og træffe ’de rette’ valg mhp. egen sundhed (R. Crawford 1980, 368). Individet bliver på den måde både årsagen til og løsningen på et dårligt helbred (ibid.) Lupton skriver, at healthism privilegerer “those who take such responsibility and represent them as ideal citizens, while people who are viewed as lacking self-responsibility or who are ill are positioned as inferior and morally deficient” (Lupton 2013, 397). I Luptons optik ansporer selvovervågningen til en kultur, der ligger i tråd med healthism-tankesættet, og hun peger på den måde på, at selvovervågning også i dag har normaliserende implikationer for det selvovervågende individ. Hun tilføjer, at selvovervågningen taler ind i en ”techno-utopian” diskurs, der privilegerer et ”intense focus on and highly detailed knowledge of the body, in which it is suggested that possession of this knowledge of one’s body offers a means by which illness and disease may be prevented” (op.cit: 396).

1.7 Tre Centrale Elementer ved det Selvovervågende Blik

På baggrund af ovenstående er det specialets afsættende metodiske argument, at der kan identificeres tre centrale elementer ved selvovervågning:

Et kvantitativt element

- Selvovervågning hviler på en kvantitativ metodik og afstedkommer en vidensproduktion, som også formidles til individet i kvantitative og statistiske termer⁴.

Et statistisk element

- Selvovervågningens data og præsentationer af individet er kvantitative og statistiske, og vurderes ift. en statistisk norm, der retnings giver de adfærdsreguleringer som foreskrives.

Et adfærdsregulerende element

- Selvovervågningen sigter mod selvforanstaltede adfærdsreguleringer.

⁴ 1.1, 1.6

Kapitel 2: Matematikkens Legitimeringskraft

2.1 Udgrænsningen af Mulighedsrummet for en Kvantitativ Naturforståelse

Pythagoras (570-495) stifter omkring 500 f.v.t. ordenen Pythagoræerne (Stybe 1961, 21), som mener ”at matematiske strukturer og relationer er som ligg under alle ting, *sub-stansen*” (Skirbekk 1980, 38). Pythagoræerne betragter matematikken som en evig og uforanderlig konstant der udgør altings væsen (Stybe 1961, 21). De inspirerer senere renæssancens eksperimentelle naturvidenskaber (Skirbekk 1980, 22) og tilskrives i dag indflydelse på matematikkens sandhedsværdi for videnskaben (McClellan-III og Dorn 2006, 62). Platon (427-337) peger i tråd hermed på matematikken eller mere specifikt geometrien som forklaringsnøgle for både hans konceptualisering af den metafysiske, uforgængelige og perfekte idéverden samt for hans teori om sanseverdenens stoflighed (Schanz 2005, 33, Næss 1963, 153ff, McClellan-III og Dorn 2006, 66f).

Også i det aristoteliske geocentriske verdensbillede tjener geometrien som forklaringsnøgle for naturens foranderlighed. Foranderligheden forstås her som en evig og årsagsbestemt bevægelse, igangsat og retningsgivet af en guddommelig og ubevæget bevægers fornuft (Aristoteles 1996, 53ff). Det aristoteliske verdensbillede dominerer menneskets natursyn i omkring 2000 år (McClellan-III og Dorn 2006, 71), og Aristoteles’ videnskabelighed har i den samme periode hegemonisk status som en systematisk tankeramme for den vestlige verdens videnskabelige praksis (Jensen, Knudsen og Stjernfelt 2014, 301).

Med det ovenstående peger jeg således på, at centrale idéklynger i den vestlige tænkning allerede siden antikken har betragtet matematiske forklaringer af virkeligheden som udsagn med en særlig sandhedsværdi og videnskabelig legitimitet. På trods heraf ses et rent kvantitativt natursyn og verdensbillede ikke før den videnskabelige revolution (ca.1540-ca.1700) (Schanz 2005, 115). Ved formuleringen ‘rent kvantitativt’ skal forstås et kvantitativt natursyn, hvor kvantitative enheder, altså tal der ikke nødvendigvis står i et harmonisk forhold til geometrien, benyttes til at forstå og forklare virkeligheden.

Finn Collin (1949) og Simo Køppe (1951) skriver, at en ren kvantitativ observation ”forudsætter en initialtilstand, der kan defineres restløst” (Collin og Køppe 2014, 500). På den baggrund bliver det mit argument, at det aristoteliske verdensbillede, der karakteriseres ved altings evige bevægelse, udgrænser selve muligheden for en konceptualisering af initialtilstande i naturen. Det er således mit argument, at på trods af de centrale idéklyngers idealisering af matematikken som et særligt legitimt udsagn, så har

det aristoteliske verdensbillede samtidigt udgrænset muligheden for, at mennesket meningsfuldt har kunnet tænke om naturen ud fra en ren kvantitativ forståelsesramme, idet foranderlighedens evige bevægelser har efterladt det overhovedet at tænke om naturlige initialtilstande som absurd.

2.2 Den Videnskabelige Revolution som et Mulighedsrum for et Kvantificeret Natursyn

De nedenstående afsnit belyser nogle af de bevægelser, der tilvejebringer konceptualiseringsmuligheden for en ren kvantificering af naturen og menneskelivet. Med udvalgte nedslag analyseres nogle af de bevægelser og forhandlinger der i samme bevægelse både udgrænser det antikke verdensbillede og prioriterer den videnskabelige revolutions tankesystem.

2.2.1 Galileo Galileis Kvantificering af Naturen

Den aristoteliske hegemoni⁵ betyder ikke at hans tankeramme ikke udfordres i perioden fra antikken og frem til den videnskabelige revolution. Frem til Galileis kvantificering af objekters fald udfordrer fx 1400-tallets via moderna-filosoffer det aristoteliske tankesystems indre sammenhænge (Jensen, Knudsen og Stjernfelt 2014, 301). Aristoteles karakteriserede selv bevægelse som ”ikke-kvantificerbare kvaliteter” (op.cit: 302), og med det afsæt undersøgte en parisisk gruppering af via moderna-filosofferne den aristoteliske bevægelsesteori, som de pegede på som selvmodsigende (ibid.). Retningen forstås i dag som en inspirationskilde for Galilei uden at der dog bør trækkes direkte tråd mellem via moderna-filosofferne og den videnskabelige revolution (op.cit: 304). Nicolaus Kopernikus (1473-1543) bliver i 1543 central for udgrænsningen af det aristoteliske geocentriske verdensbillede med Kopernikus’ teorier om et heliocentrisk verdensbillede (Jensen, Knudsen og Stjernfelt 2014, 518f). Kopernikus fremsætter endvidere teorier vedr. universets uendelighed og udfordrer på den måde både Aristoteles’ naturvidenskab (op.cit: 519ff) samt hans metafysik, idet Aristoteles herom skriver at ”Heller ikke kan noget, som er uendeligt, være til. Men såfremt der kunne, ville ’uendeligt’ i hvert fald ikke være uendelig” (Aristoteles 1996, 113).

Kopernikus har i sin tid ikke adgang til teknologi, der gør ham i stand til empirisk at underbygge sit heliocentriske verdensbillede, hvilket således alene er teoretisk baseret ud fra sandsynlighedsargumenter (Jensen, Knudsen og Stjernfelt 2014, 525). Først i 1632 bliver det kopernikanske verdensbillede empirisk understøttet af Galileis observationer af Venus’ faser, der publiceres i *The Dialogue Concerning the Two Chief World Systems* (McClellan-III og Dorn 2006, 530-531). I 1633 tvinges Galilei til at afsværge det

⁵ 2.1

kopernikanske verdensbillede og straffes med livsvarig husarrest (Scocozza 2003, 334), hvorfra han foretager eksperimentelle forsøg, der udmunder i hans faldlove, med hvilke han endvidere fremsætter og muliggør en kvantitativ naturlov (Næss 1963, 116). Gennem sin matematiske funktion for elementers fald argumenterer han, ”at der hersker visse ubrydelige sammenhænge i naturen, som kan formuleres i et matematisk tegnsprog” (op.cit: 114). I den forbindelse genmæler han sine kritikere med, at ”Kun det der optræder som uforanderligt (invariant) inden for en foranderlig sammenhæng, kan gives udtryk der repræsenterer eksakt viden” (op.cit: 117). Når Galilei finder det uforanderlige som forudsætningen for en eksakt videnskab, så er han i åbent opgør mod det aristoteliske verdensbilledes evige foranderlighed. Endvidere peger jeg til, at Collin og Køppes udsagn lægger sig i direkte forlængelse af Galileis betragtninger, når de omtaler initialtilstande som mulighedsbetingelsen for en ren kvantificering af naturen (2.1). Med faldloven $s = \frac{1}{2} g t^2$ angiver Galileis lighedstegn en invariants (Næss 1963, 117), eller for at henvise til Collins og Køppes terminologi, Galilei beviser, at der findes naturlige initialtilstande, som kan defineres restløst, og han stiller således mulighedsbetingelsen for en ren kvantificering af naturen til rådighed for den menneskelige tænkning. Med Galileis applikation af matematikken på virkeligheden bryder han endvidere med antikkens forståelse af, at matematikken særligt kan fungere som et tegnsprog for metafysiske størrelser, der er tilgrundliggende for vores empiriske virkelighed. Pythagoræerne forstår matematikken som en metafysisk uforanderlig konstans, og Platon overtager matematikken som en mulighed for at beskrive sin absolutte idéverden. Aristoteles åbner for en ”Naturforskningens metode” (Aristoteles 1996, 74), hvor det forekommer meningsfuldt at undersøge fænomenerne, men som nævnt applikeres matematikken iht. en oververdslig, kosmisk og guddommelig årsagsbestemmelse af fænomenernes foranderlighed⁶. Galilei applikerer matematikken direkte på fænomenernes verden, og hans faldlov beskriver et naturforhold i rene matematiske termer, hvilket betyder en grundlæggende forandring for datidens forståelse af matematikkens muligheder og genstandsfelt.

Det bliver mit argument, at når Galilei med anførslen af naturlige initialstande som mulighedsbetingelsen for de eksakte kundskaber, der formuleres i et matematisk tegnsprog, så taler han, omend matematikkens genstandsområde er forandret, ind i og ud fra den førnævnte diskurs, der tilskriver matematikken en særlig sandhedsværdi for det videnskabeligt argument⁷.

⁶ 2.1

⁷ 2.1

Galilei ”markerer første etape i overgangen til et kvantitativt og funktionelt virkelighedsbegreb i modsætning til et kvalitativt og substantielt” (Næss 1963, 118). Hans kvantitative naturlov og flere af hans samtids tænkere⁸ er med til at etablere et verdensbillede og en videnskabelighed, der giver plads til Isaac Newtons (1643-1727) arbejde som beskrives som kulminationen på den videnskabelige revolution og tilskrives central indflydelse på de efterfølgende århundreder videnskabelige udvikling (McClellan-III og Dorn 2006, 249).

Naturen forstås ikke mere ud fra religiøse eller filosofiske hensigtsårsager men gennem rene matematiske fremstillinger (Schanz 2005, 115). Newtons sekulariserede og mekaniske verdensbillede, får central betydning for eftertidens teknologiske udvikling (op.cit: 116), og kvantificeringen af naturforståelsen bevirker at mennesket på en hel anden måde end tidligere bemestrer naturen og vinder kontrol over sit miljø (Thorup 2015, 11, Schanz 2005, 115).

2.2.2 Oplysningens Kvantificering af Samfund og Menneske

Den videnskabelige revolution bidrager til at muliggøre oplysningstidens vidensproduktion og filosofiske tænkning (Thorup 2015, 10f). Immanuel Kant (1724-1804) skriver at ”*Oplysning er menneskets udgang af dets selvforskyldte umyndighed. Umyndighed* er mangelen på evne til at betjene sig af sin egen forstand uden en andens ledelse” (Kant 2000, 71). Her portrætteres oplysningens fokus på den menneskelige autonomi og troen på menneskets fornuft som en evne til at orientere sig meningsfuldt i verden. If. Kant udmærker fornuften mennesket fra resten af dyreriget med evnen til at praktisere logisk og metodisk tænkning (Kant 1999, 118). Med den ovennævnte vundne bemestring af naturen⁹ præges Kants samtid af en tænkning, hvor mennesket ved at betjene sig af fornuften kan forskyde magtbalancen mellem natur og menneske til menneskets fordel (Thorup 2015, 13, Schanz 2007, 117). På baggrund af de store videnskabelige landvindinger forstås fremtiden som en civilisatorisk emancipationshistorie (Kragh 1999, 12), og den succesfulde matematiske naturvidenskabelige naturbemestring søges applikeret til hele menneske- og samfundslivet (ibid.).

Jeg anfører i den forbindelse, at legitimitetstilskrivelsen til det matematiske udsagn forstærkes i oplysningstiden med menneskets fornuft forstået som den evne, der bl.a. gør mennesket i stand til at applikere matematikken på virkeligheden til fordel for levestandarden. I tråd hermed formulerer den

⁸ Fx Johannes Kepler (1571-1630) og René Descartes (1596-1650)

⁹ 2.2.1

skotske oplysningsfilosof David Hume et ærinde om at applikere oplysningstidens naturvidenskabelige metode til menneskelivet (Hume 1966, 47). Da Hume mener at en menneskevidenskab baseret på samtidens videnskabelighed (Hume 1964, 307) kan tilvejebringe ”den højeste grad af eksakthed” (Hume 1966, 48), argumenterer jeg, at også Hume taler ind i den matematiske legitimeringskrafts diskurs¹⁰. ”Hvis vi ved at undersøge forskellige fænomener finder et fælles grundprincip, og vi kan følge dette princip videre til et andet, så vil vi tilsidst [sic] komme til de få simple principper som alle andre hviler på” (Hume 1966, 48). Med citatet peger jeg på, at Hume introducerer en konceptualisering af menneskelige initialtilstande og fremhæver i den forbindelse Galileis idé om initialtilstande i naturen samt oplysningstidens tiltro til den menneskelige fornuft som vekselvirkende forudsætninger for, at Hume kan finde det muligt at begribe menneskelige initialtilstande. Med initialtilstande som kvantificeringens forudsætning¹¹ forstår jeg Humes citat som bestræbelsen på, at kvantificere mennesket til etableringen af en ’menneskevidenskab’. Han arbejder i den forbindelse med flere grundprincipper eller initialtilstande og skriver med det forbehold, at det måske ikke er muligt at identificere ”de yderste grundprincipper” ved mennesket (ibid.). Således taler Hume ikke om en enkelt initialtilstand hos mennesket men om flere grundprincipper, som han videnskabeligt søger at deducere sig frem til ved at ”sønderdele den menneskelige natur” (ibid.). I tråd med sit ærinde om en videnskabelig sønderdeling af mennesket introducerer Hume begrebet ’de moralske videnskaber’, der omfatter disciplinerne sociologi, psykologi, økonomi, pædagogik, jura og politik (Thorup 2015, 13).

Hvorvidt det lykkes Hume at deducere sig frem til menneskelige initialtilstande, er i et idéhistorisk perspektiv underordnet det at identificere nogle af de bevægelser i tænkningens historie, der muliggør, at hans tænkning fremkommer som meningsfuld, samt det at belyse, hvilke bølgeringe han selv sætter i de vestlige tankestrømme. I den forbindelse fremhæver jeg, at det kvantitative element, der spiller en central rolle for datidens forståelse af en særligt nøjagtig videnskabelighed, bliver en drivkraft for en del af oplysningsfilosofien, hvilket bl.a. portrætteres af Humes intention om etableringen af en menneskevidenskab. Med min læsning af det datidige videnskabsrationale kan Humes intention forstås som et kvantificeringsærinde, der forudsættes af en identificering af menneskelige initialtilstande, for på den måde at muliggøre, at videnskaben meningsfuldt kan applikere det rent kvantitative videnskabelige ræsonnement til menneskelivet.

¹⁰ 2.1

¹¹ 2.1, 2.2.1

2.2.3 Den Utilitaristiske Nytte

Humes konceptualisering om 'de moralske videnskaber'¹² inspirerer den skotske økonom og moralfilosof Adam Smith (1723-1790) (Jensen, Knudsen og Stjernfelt 2014, 1060). Smith formulerer en morallære, der betragtes som kimen til den etiske retning, som begrebsliggøres som nytteetik, konsekvensetik eller utilitarisme (ibid.). Den engelske filosof Jeremy Bentham udkommer i 1789 med bogen *The Principles of Morals and Legislation*, hvor han formulerer sit nytteprincip (Jensen, Knudsen og Stjernfelt 2014, 1064). Bentham forstår nytte som "that property in any object, whereby it tends to produce benefit, advantage, pleasure, good, or happiness" (Bentham 2000, 15) og argumenterer, at enhver handling kan underlægges et nytte- og summationsprincip således, at den samlede mængde af nytte maksimeres (Jensen, Knudsen og Stjernfelt 2014, 1065, Blamires 2008, 284, Holtug, Kappel og Lippert-Rasmussen 1997, 81). Han argumenterer for, at bevidsthedstilstande som smerte og velbehag kan opsummeres i kvantitative udsving og tilføjer målestokke som intensitet, varighed, sandsynlighedsberegninger af risici og af antallet af mennesker, der kan forventes at blive påvirkede af en given handling (Bentham 2000, 32). På den baggrund forstår Bentham sin kvantitative lystkalkule som en målestok for forsvarlige og retfærdige handlinger på både individ- og samfundsniveau (op.cit: 31ff).

Opsummerende peger jeg på, at der med den videnskabelige revolution fremkommer en mulighed for konceptualiseringen af naturlige initialstørrelser, hvilket fører til en kvantificering af menneskets naturforståelse. Denne kvantificering søges i oplysningstiden applikeret på spørgsmål, der knytter sig til forståelsen af mennesket og menneskelivet, hvilket kan ses i Humes afsøgning af menneskelige initialtilstande¹³. Humes koncept om 'de moralske videnskaber' bliver en inspiration for Smith, hvis tanker peger frem imod Benthams konceptualisering af et kvantitativt baseret moralsk grundprincip for menneskelivet og samfundsindretningen. I den forbindelse er det værd at bemærke, at Bentham finder dette grundprincip uden for mennesket selv, hvilket illustreres med hans betragtninger om, at menneskets intentionalitet er irrelevant for den moralske bedømmelse af en handling (Bentham 2000, 69ff). Hos Bentham bør kun selve handlingens faktiske konsekvenser ligge til grund for en moralsk vurdering (op.cit: 74ff), som hos Bentham altså bliver en kvantitativ summeringsopgave.

¹² 2.2.2

¹³ 2.2.2

2.3 Selvovervågningens Kvantitative Element og Matematikkens Legtimeringskraft

I nærværende kapitel har jeg vist, at det matematiske udsagn fra antikken og op i oplysningstiden italesættes som særligt sandt og nøjagtigt. Denne tilskrivelse af sandhedsværdi til den matematiske og kvantitative forklaring af virkeligheden vælger jeg at begrebsliggøre som 'matematisk legitimeringskraft'. I den forbindelse anfører jeg, at jeg formulerer begrebet iht. Reinhard Kosellecks (1923-2006) begrebsforståelse, som grundlæggende kan skitseres med det følgende citat:

Et ord bliver til et begreb, når mængden af en politisk -social betydnings- og erfaringssammenhæng, i hvilken og om hvilken et ord bliver brugt, i sin helhed indgår i ordet. [...] Begreber er altså koncentrer af mange betydningsindhold. Ordenes betydninger og det betydede kan tænkes adskilt. I begrebet sammenfalder betydninger og det betydede i den forstand, at mangfoldigheden af historisk virkelighed og historisk erfaring indgår i et ords flertydighed på en sådan måde, at den kun kan beskrives via dette ene ord. Et ord rummer betydningsmuligheder; et begreb forener en rigdom af betydninger.

(Koselleck 2007, 70f).

Afsnit 4.1 samler specialets begreber i en delkonklusion med definitioner af deres betydningsindhold.

Det skal ifm. begrebet ekspliciteres, at den omtalte diskurs der udmunder i matematikkens legitimeringskraft, optræder i forskellige historiske kontekster, hvor matematikkens primære genstandsfelter har varieret over tid. Her har jeg vist, at matematikken med geometrien som forklaringsnøgle fra pythagoræerne og langt frem i tid under det aristoteliske verdensbillede, har været betragtet som en videnskab, der er i stand til at forsyne mennesket med en guddommelig indsigt. En indsigt, som anskueliggør og kan forklare en guddommelig universel orden, der betragtes som en bagvedliggende rationalitet eller hensigt, som kosmos og hele vores virkeligheds foranderlighed bevæger sig ift.¹⁴ Jeg har desuden belyst, at matematikken med den videnskabelige revolutions idéklynger applikeres direkte på naturen¹⁵, og hvordan de positive implikationer for menneskelivet i oplysningstiden udmunder i bestræbelserne på at applikere denne nu naturvidenskabelige forståelse til mennesket¹⁶ og endvidere til moralske og etiske spørgsmål, vedr. den enkeltes handling og den retfærdige indretning af et samfund (2.2.3). Matematikkens største formål er således ikke mere at bidrage med en forståelse af naturens guddommelige årsagsbestemmelse, men at blive applikeret som en naturvidenskabelig metodik, der giver mennesket adgang til en særlig sand og nøjagtig kvantitativ

¹⁴ 2.1

¹⁵ 2.2.1

¹⁶ 2.2.2

forståelse, som muliggør en systematisk tilgang til det observerede, der gør mennesket i stand til at bemestre og optimere matematikkens genstandsfelt til nytte for mennesket. Og med Bentham's nytte- og summationsprincip fremsættes i forlængelse heraf en matematisk målestok for den etisk korrekte handling og retfærdige samfundsindretning (ibid.).

På den baggrund argumenterer jeg for, at når selvovervågning som fænomen karakteriseres som en særlig sand vidensproduktion¹⁷, så kan dette forstås som et udtryk for, at selvovervågningens kvantificering af menneskelige data og dens kvantitative fremstillinger heraf¹⁸ taler ud fra og ind i den omtalte diskurs, der bestyrker matematikkens legitimeringskraft. Med andre ord kan det siges, at når individet spørger til sig selv gennem selvovervågende handlinger, så gives svaret i et matematisk tegnsprog, der idéhistorisk tilskrives en særlig sandhedsværdi og en nøjagtighed, der muliggør en optimerende bemestring. Selvovervågning kan i denne kontekst betragtes som en fuldbyrdelse af Humes bestræbelser om en kvantitativ videnskabelig tilgang til mennesket, der anses for at tilvejebringe en viden med ”den højeste grad af eksakthed” (Hume 1966, 48, som anført i afsnit 2.2.2). Og de selvovervågningsapps hvis genstandsområde er individets følelsesmæssige tilstande, kan i tråd hermed forstås som den selvovervågendes internalisering af en utilitaristisk kvantificering af og optimeringsfokusering på menneskets følelsesliv. Disse pointer mener jeg, kan forstås som en del af de idéhistoriske ophav til at den før citerede sætning: ”This device can know me better than I know myself, and can help me be a better human” (Crawford, et al. 2015, 482, som anført i 1.6), i dag forekommer meningsfuld. Heraf argumenterer jeg, at italesættelsen af selvovervågning som fænomen¹⁹ belyser, at den matematisk legitimerende diskurs stadig pågår i dag, og udmunder i en selvfølgelig tilskrivelse legitimeringskraft til matematikkens kvantitative udsagn og hermed til fænomenet selvovervågning. At selvovervågningsteknologien i form af vægten i 1890 også her bliver omtalt som en særlig magtfuld type af selvindsigt²⁰, bestyrker mit argument og tjener desuden som endnu et eksempel på diskursen vedr. matematikkens legitimeringskraft. Det er endvidere mit argument, at det ovenstående citat kan læses som et udtryk for, at oplysningstidens fornuftsopskrivende emancipatoriske historieforståelse er indlejret som en del af det selvovervågende blik. Som nævnt privilegeres fornuften i oplysningstiden dels på baggrund af, at det er den evne, der gør mennesket i stand til at anvende den matematisk, kvantitative videnskabelige metodik på naturen²¹. Med selvovervågningens dirigerende af naturvidenskabens

¹⁷ 1.6

¹⁸ 1.1, 1.6

¹⁹ 1.1, 1.6

²⁰ 1.6

²¹ 2.2.2

kvantitative metodik imod selvet taler citatet ind i forståelsen af, at selvovervågningen tilvejebringer en mere eksakt viden end menneskets kvalitative selvoplevelse og at denne viden muliggør en særlig effektiv bemestring til en vedvarende optimering af selvet.

2.4 Kvantificeringen af Menneskelivet som et Meningsstab

If. Collin og Køppe er det i højere grad meningsfuldt i naturvidenskaberne end i human- og samfundsvidenskaberne at benytte sig kvantitativ metodik, da den kvantitative observation som nævnt forudsætter initialtilstand, der kan defineres restløst²². I modsætning hertil står de humanistiske videnskabers forskningsgenstande som fx ”bevidsthed, opmærksomhed, intentionalitet m.m.”, der defineres ved, at de indvirker på sin egen initialtilstand (Collin og Køppe 2014, 500). Intentionalitet forstås i fænomenologien som et udtryk for, hvordan individets følelser og begær er centrale for den meningsfylde eller betydning som individet tilskriver dets intrasubjektive psykiske repræsentation af sin omverden (Jensen, Knudsen og Stjernfelt 2014, 1666, 1675). Collin og Køppe skriver i den forbindelse, at applikationen af kvantitativ og statistisk metodik ”ikke vil kunne begribe det væsentlige” (Collin og Køppe 2014, 500) ved humanvidenskabernes forskningsgenstande. For en nærmere forståelse af, hvad Collin og Køppe beskriver med ’det væsentlige’ henviser jeg til deres beskrivelse af humanvidenskaberne, hvor de peger på, at humanvidenskaberne ”beskæftiger sig med mennesket som subjekt, dvs. som tænkende, følende, handlende og kommunikerende væsen” (op.cit: 6), og heraf udleder de, at humanvidenskaberne ”beskæftiger sig med mennesket som kulturskabende” (ibid.). For at udfolde betydningen af denne definition, ser jeg til den kulturanalytiske akademiske disciplin, hvis ærinde beskrives som det at producere en fremstilling af de ”betydningsbærende parametre” (Hastrup, Rubow og Tjørnhøj-Thomsen 2011, 13), der som ”rammer af betydning” (op.cit: 14) giver menneskelige handlinger, interaktioner en underforstået sammenhæng og meningsfylde (op.cit: 12ff).

I den forbindelse bliver det mit argument, at det ovenstående læner sig tæt op ad det, som jeg har formuleret som min undersøgelses centrale fokus og her henviser til med vendingen ’de menneskelige aspekter’ ved selvovervågning²³. På den måde belyser jeg, at Collin og Køppe med ’det væsentlige’ peger på, at den kvantitative og statistiske tilgang til menneskelivet ikke rummer muligheden for at begribe menneskelige aspekter som fx kulturens centrale normative indflydelse på subjektets tænkning og adfærd samt subjektets adfærds og tænknings indflydelse på kulturens normer. Endvidere undslipper

²² 2.1

²³ 1.2

perspektiver som interpersonelle relationers meningsskabende betydninger for menneskelivet, og den kvantitative tilgang til mennesket udgrænser endvidere blikket for den måde, hvorpå individet tilskriver mening til sit liv og sin verden på baggrund af en kulturel kontekstuel rationalitet, som former og formes i kulturens kollektivitet, der kan forstås som et dynamisk kraftfelt af forhandlinger i form af ytringer, handlinger, opdagelser, nye konceptualiseringer m.v.

Af det ovenstående bliver det specialets argument, at når individet selvovervåger med en intention om selvindsigt, da er muligheden for at begribe visse humanvidenskabelige aspekter udgrænset fra det erkendelsespotentiale som selvovervågningens kvantitative data stiller til rådighed. De udgrænsede aspekter tilskrives i humanvidenskaberne central betydning for individets tilskrivelse af meningsdybde i tilværelsen og udgør nærværende undersøgelses centrale fokus²⁴.

²⁴ 1.2

Kapitel 3: Statistisk Rationalitet som Territorialstatslig Overvågningslogik

3.1 Disciplin som en Direkte Adfærdsregulering af Kroppene

I *Overvågning og straf* identificerer Foucault i 1975 en mængde disciplinære teknikker, der har vundet ”større og større terræn siden det 17. århundrede” (Foucault 1975, 155). Han beskriver dem som ”minutiøse teknikker, som ofte er uendeligt små, men som har deres betydning, eftersom de definerer en bestemt politisk og detaljeret beherskelse af kroppen, en ny »mikrofysik« for magten” (ibid.). Disciplinen har til formål at virke direkte på kroppene samt at aftegne grænserne for socialt acceptabel adfærd (op.cit: 194). Med disciplinen tilgås befolkningen som et ’mangfoldighedens problem’, der i den forbindelse søges opløsende individualiseret (Foucault 2008, 18). Med disciplinen konstrueres aflukkede rum i konkret og principiel forstand, og Foucault udpeger 1700-tallets skoler, klostre, militære kaserner m.v. som eksempler på disciplinære aflukkede rum (Foucault 1975, 157f). I de aflukkede rum opdeles mangfoldigheden ”i lige så mange parceller, som der er legemer eller elementer at fordele” (op.cit: 159), og Foucault tilføjer, at ”»det aflukkede« er som princip hverken konstant, uundværligt eller tilstrækkeligt i de disciplinære apparater” (ibid.). Befolkningen kategoriseres for at identificere ”de vage, massive eller uhåndgribelige flerheder” (ibid.), der så individualiseres i lukkede parceller mhp. at sammensætte ”kunstige mangfoldigheder” (Foucault 2008, 24). Disciplinen har således til formål at frembringe individtyper, der samlet set udgør en hensigtsmæssig mangfoldighed ift. en stats politiske målsætninger (op.cit: 18).

Med disciplinen tilgås kroppen som et føjeligt instrument, der kan bemestres og optimeres ift. et ønsket genstandsfelt (Foucault 1975, 154). Som en ”procedure til at erkende, beherske og anvende” (op.cit: 159) er disciplinen en overvågende bemestringsstrategi, hvor kroppen bliver en ”genstand for nye former for viden ved at blive målet for de nye magtmekanismer” (op.cit: 170). Individet reduceres til en krop, der disciplineres ift. sin funktionskontekst ned til den ”mindste gestus” (op.cit: 168) mhp. individets ”tvingende tilknytning til produktionsapparatet (op.cit: 169). Tiden anses som en akkumulationshistorie (op.cit: 173), hvor kroppene, handlingerne og tiden inddeles i kategorier og overvåges på en serialiseret kausallinje (op.cit: 174). Data evalueres løbende med individet som en instrumentaliseret krop i tiden, rummet, situationen (op.cit: 167ff) til en politisk økonomisering af enhver handling (op.cit: 170) mhp.

en kumulativ kapitalisering af tiden (op.cit: 176). Det er centralt for processen og væsentligt for min undersøgelse, at hver enkelt proces altid peger mod ét overordnet mål, da dette er forudsætningen for, at der kan foretages rudimentære, evaluerende og kategoriserende punktnedslag, hvor som helst i processen ud fra ét standardiseret endemål (ibid.).

Med en sammenstilling mellem disciplinære teknikker og selvovervågning peger jeg på, at individet med selvovervågningens forskellige fokusområder meget lig disciplinen kan inddele sin spørgen til sig selv i adskilte kategorier, der rudimentært kan gradueres til en valoriseret selvforståelse iht. selvovervågningsteknologiens målsætning²⁵. På den måde tilgår individet sig selv i et bemestringsærinde med et optimeringsfokuseret blik imod sig selv. Med de heraf anbefalede adfærdsreguleringer bemestrer individet sig ift. et mål, der er defineret uden for individet selv, men som individet pålægger sig ved sin selvovervågende handlinger. Selvovervågning kan da beskrives som en plastisk tilgang til selvet, hvor individets adfærd løbende valoriseres og gradueres, så enhver handling instrumentaliseres ift. præcise optimeringer mhp. en defineret normal.

I afsnit 3.5 belyses den rationalitet, der definerer rammerne for disciplinens 'normal'.

3.2 Erkendelsesteoretiske Implikationer ved Disciplinær Overvågning

Et centralt aspekt ved Foucaults forståelse af den disciplinære overvågnings menneskelige implikationer er, at disciplinen integrerer sig "i individernes erkendelsescyklus" (Foucault 1975, 197). If. Foucault kræver disciplinen en tvingende omstændighed, som selve overvågningen skaber, idet den implicerer en tvingende magtudøvelse på individet og samtidig synliggør individet for magten (op.cit: 187). Disciplinens tjenstlighed som en tvingende magtmekanik, opstår ved det, som Foucault betegner som "relationel magt" (op.cit: 193). Med dette peger jeg mod, at disciplinen if. Foucault spreder sig ud i samfundet fra de militære kaserner og skolerne til medicinen, psykiatrien, familien og etablerer sig som "en hel samfundsnorm" (op.cit: 233). Den installeres som en "permanent, udtømmende og allestedsnærværende overvågning, der er i stand til at gøre alt gennemsigtigt, men på betingelse af at gøre sig selv usynlig" (op.cit: 231). Med disciplinen som en "magtteknik og en vidensprocedure" (op.cit: 164) er den som nævnt både en mekanik til at "organisere det mangfoldige" og "et redskab til at overskue

²⁵ 1.6

og beherske det [mangfoldige]”²⁶ (ibid.). Som en relationel magt muliggør disciplinen en vedvarende overvågning, hvor det enkelte individ gradueres og kategoriseres ift. endemålet, men også ift. andre individer (op.cit: 177). Med internaliseringen af en målestok, der opfatter og regulerer ”begivenhedernes, handlingernes, adfærdens og opfattelsernes støvkorn – »alt, hvad der foregår«” (op.cit: 30), forårsager disciplinen ”dybtgående indgreb i alle det sociale livs detaljer og relationer” (op.cit.: 234) og tegner således grænserne for social acceptabel adfærd. I denne kontekst fungerer disciplinen if. Foucault som en ”under-strafferet”, der med normaliserende sanktioner regulerer adfærd ned til mindste detalje på det sociale niveau som den kriminelle strafferet ikke omfatter (op.cit.: 193f).

I overvågningsstudierne søges der ofte en karakterisering af forskellige overvågende blikke (Koskela 2004, Latour 2005, Blumenthal-Barby 2014), og if. Foucault får disciplinens overvågende blik en panoptisk effekt i samfundet. Dette skal ikke forstås som et panoptisk, absolut, centraliseret og usynligt blik, men som et blik, der i kraft af dets karakter af en relationel magt, strukturerer sig ”i et netværk af oppefra og ned relationer, som også i en vis udstrækning går nedefra og op samt sidelæns” (Foucault 1975, 193). Disciplinens teknikker etablerer sig som et overvågende, individualiserende og normaliserende blik i individets erkendelse med de implikationer, at individerne internaliserer det overvågende blik, og således selv indgår ”i en strafbar-straffende universalitet” (op.cit: 194). Foucaults disciplinære overvågning indebærer således en optimeringsfokuseret hierarkisk overvågning, der integrerer sig i subjekternes erkendelse som en løbende socialt hierarkiserende mekanisme (op.cit.: 198).

3.3 Introduktion af Begrebet ’Territorialstatslig Overvågningslogik’ og dets Forhold til Selvovervågning

Med disciplinens spredning til samfundet²⁷ bliver den disciplinære overvågningstype gennemgribende i de vestlige territorialstater fra omkring 1800-tallet og if. Foucault transformeres de her til deciderede ”overvågningssamfund” (op.cit: 234). Jeg har indtil nu belyst flere ligheder imellem 17 og 1800-tallets territorialstatslige disciplinære overvågning og det nutidige fænomen selvovervågning²⁸. Da jeg sigter mod belysninger af hhv. selvovervågningens funderende rationalitet samt selvovervågningens

²⁶ 3.1

²⁷ 3.2

²⁸ 3.1, 3.2

implikationer for menneskets tænkning og adfærd, vælger jeg i kraft af de belyste ligheder at undersøge det, som jeg fremover begrebsliggør som 'territorialstatslig overvågningslogik'.

I min interesse for at belyse selvovervågningens rationalitet og dennes implikationer for menneskets tænkning og adfærd, undersøger jeg som et metodisk greb Foucaults udlægning af, hvilke normer der søges etableret med disciplinen som en territorialstatslig overvågningstype, og den rationalitet med hvilken de formuleres.

3.4 Foucaults Sikkerhedsforanstaltninger

Foucault belyser endnu en klynge af magtmekanismer, der fremkommer i starten af 1800-tallet, og som han begrebsliggør som sikkerhedsforanstaltninger/-mekanismer eller sikkerhed (Foucault 2008, 15). If. Foucault virker sikkerheden i korrelation med disciplinen:

Der findes ikke en tidsalder for loven en for disciplineringen og en for sikkerhed. Det handler ikke om sikkerhedsmekanismer, der træder i stedet for disciplineringsmekanismer, [...]. I stedet handler det om en række komplekse konstruktioner, i hvilke det, der ændrer sig, selvfølgelig ikke er selve teknikkerne [...], men det, der især ændrer sig, er den fremherskende egenskab eller rettere systemet af korrelationer mellem de juridisk-retslige mekanismer, disciplineringsmekanismerne og sikkerhedsmekanismerne.

(Foucault 2008, 14)

Hvor disciplinen som nævnt har til formål at virke som en direkte disciplinering af kroppene²⁹, så etablerer sikkerheden det miljø omkring befolkningen, hvori disciplinens mekanismer virker (op.cit: 27). Så hvor disciplinen arbejder med konstruktionen af det tomme, aflukkede rum³⁰, så fungerer sikkerheden i et rum, hvor materialiteten er givet, og hvori der sigtes til at maksimere gunstige fænomener gennem statistisk overvågning og sandsynlighedsberegninger (op.cit: 26). If. Foucault er det fuldstændigt statistisk regulerede samfund en umulighed da totaliteten af territoriets elementer, handlinger og enheder forskyder sig, udspiller og ophober sig til en mængde af ubegrænsede serier, der konstituerer samfundets materialitet, og som "kun kan kontrolleres gennem vurdering af sandsynligheder" (op.cit: 27). Sikkerheden griber imod en fremtid, der "hverken er helt kontrolleret eller kontrollerbar hverken helt udmålt eller målelig, og den rigtige indretning af byen bliver netop at kunne tage højde for det, der kan

²⁹ 3.1

³⁰ 3.1

ske" (ibid.). Således bliver sikkerhedens grundlæggende funktion at kontrollere et ubegrænset antal af tilfældigheder gennem løbende overvågning og sandsynlighedsberegning (ibid.)³¹.

Det ovenstående udfolder, hvordan staten med sikkerheden søger at indarbejde sandsynlighederne og tilfældighederne i sin statsførelse. Gennem overvågning indsamles data vedr. elementer, handlinger og enheder, som søges forstået i kvantitative udsving (op.cit: 26f). På den baggrund søger staten gennem statistiske sandsynlighedsberegninger at pege frem mod indsatsområder, målsætninger samt på de politiske implementeringsstrategier, der med størst sandsynlighed optimerer statens forhold (op.cit: 26). Staten må acceptere, at det fuldt ud statistisk regulerede samfund er umuligt, og som konsekvens heraf lades visse ugunstige elementer, handlinger og enheder forskyde, udspille og ophobe sig ud fra statistiske sandsynlighedsberegninger om, at den samlede mængde af gunstige udfald maksimeres (op.cit: 47f).

If. Foucault opstår her idéen om befolkningen som den relevante målsætning, "mens individerne, rækkerne af individer, grupperne af individer eller mangfoldighederne af individer [...] blot [er] relevante som instrument eller mellemlidende til eller som betingelse for at opnå noget på befolkningens niveau" (op.cit: 49). Foucault definerer befolkningen som "en mangfoldighed af individer, der er og kun eksisterer som inderligt grundlæggende og biologisk forbundne med den materialitet, de eksisterer i" (op.cit: 28). Med sikkerheden søger man via overvågning og statistisk refleksion at inkorporere fremtidens udviklingsmuligheder i en samtids politiske planlægning (op.cit: 25) via en konstruktion af miljøet som det interventionsfelt, hvorigennem man søger at bemestre befolkningen (op.cit: 28).

På baggrund af det ovenstående er det mit argument, at selvovervågnings kvantitative, statistiske og adfærdsregulerende elementer repræsenteres i denne overvågningstype, som fremkommer i løbet af 1800-tallet. Endvidere følger jeg sikkerhedsforanstaltningerne til betydningsindholdet i mit begreb 'territorialstatslig overvågningslogik'. Den statistiske overvågning peger frem imod gunstige befolkningstyper, der bliver til de normaler eller 'kunstige mangfoldigheder', som disciplinen sigter mod³². Således er de individrettede adfærdsregulerende implikationer ikke direkte afledt af sikkerhedsforanstaltningerne, men foranstaltet i anden række af disciplinen.

³¹ Foucault beskæftiger sig her med 'byen'. Jeg applikerer teorierne på staten da begreberne 'befolkning' og 'miljø' indeholdes i både niveauet 'byen' og niveauet 'staten'.

³² 3.1

3.5 Sikkerhedsforanstaltningernes Normaliserende Effekt

Sikkerhedsforanstaltningernes formål er ikke som disciplinens at direkte forhindre ugunstige fænomener men i stedet at forstå deres forløb i ”kvantitative udsving” (Foucault 2008, 65) og på den baggrund indrette befolkningens miljø, så det ugunstige kan udspille sig på en måde, der er mest gunstig for den samlede befolkning³³. Foucault skriver, at med sikkerheden vil en stat søge at tage afsæt i det ugunstiges ”virkelighed og ikke forsøge, at forhindre det, men tværtimod at bringe andre virkelighedselementer i spil, så fænomenet på sin vis [annullerer] sig selv” (Foucault 2008, 65). Sygdomme inddeles i sygdomstilfælde på ”en kvantificeret, rationel og kortlæggende måde” (op.cit: 66), der muliggør en individualisering af enkelttilfælde blandt befolkningens kollektive størrelse. Desuden kortlægges risikofaktorer inden for fx leveområder og aldersgrupper, og yderligere kortlægges mortalitetsrater for hvert enkelt risikofænomen ift. hvert enkelt område og dets aldersgrupper (op.cit: 67). På den måde søger en stat at begribe farligheden af hver enkel ugunstige fremkomst i områder og aldersklasser med højere og lavere risiko mhp. at forhindre en evt. befolkningskrise (ibid.). Der opstår helt nye idéer om ’det normale’, da idéen om ’normale mortalitetsrater’ for forskellige sygdomme fremkommer (op.cit: 68). Det bliver heraf muligt at begribe og arbejde med flere former for normaliteter, da den statistiske overvågning og analyse nu angiver ”den normale overordnede kurve” (op.cit: 68) og herunder normale mortalitetsrater for fx leveområder og aldersklasser (ibid.). ”Det er på dette niveau for sammenspillet mellem differentielle normaliteter og på dette niveau, hvor de kan skelnes og bringes i overensstemmelse med hinanden, at den forebyggende medicin [...] forsøger at gribe ind” (op.cit: 69).

Foucault skriver, at ”sandsynlighedsberegningens termer” og de ”statistiske redskaber” er en central del af datidens ”rationalitetsfelt” (Foucault 2008, 64f). Heraf ekspliciterer jeg, at Foucault identificerer en indlejret rationalitet i 1800-tallets territorialstatslige overvågning.

I slutningen af afsnit 3.1 belyser jeg det relevante ved at undersøge den rationalitet, der tegner normalitetens grænser for de kunstige mangfoldigheder, som søges etableret med disciplinen. I 3.4 argumenterer jeg for, at disse mangfoldigheder formuleres med sikkerheden, og i nærværende afsnit viser jeg, at normalitetsgrænserne for disse mangfoldigheder optegnes inden for den forståelsesramme, som jeg på baggrund af afsnit 3.4 og 3.5 her samler under begrebet ’statistisk rationalitet’. I den

³³ 3.4

forbindelse anfører jeg, at jeg betragter Foucaults teori om sikkerhedsforanstaltninger som et begrebsapparat for den statistiske rationalitet.

Jeg har vist, at de disciplinære magtmekanismer indgår som en del af begrebet territorialstatslig overvågningslogik³⁴, og her viser jeg, at disciplinen virker i korrelation med den statistiske rationalitet. På den baggrund skriver jeg begrebet 'statistisk rationalitet' ind som en del af betydningsindholdet ved begrebet 'territorialstatslig overvågningslogik'.

3.6 Sikkerhedsforanstaltningernes Udgrænsning af det Individuelle Niveau

Jeg har flere gange brugt betegnelserne 'gunstig' og 'ugunstig' i min udlægning af sikkerhedsforanstaltningerne. Årsagen hertil kan beskrives med citatet:

Sikkerheden har som funktion at tage afsæt i detaljer, som i sig selv ikke tilskrives nogen værdi som god eller dårlig, som man betragter som nødvendige og uundgåelige processer, som naturlige processer i bred forstand, og man tager afsæt i disse detaljer, der er hvad de er, men ikke betragtes som relevante, for at opnå noget, som betragtes som relevant, fordi det befinder sig på befolkningens niveau.

(Foucault 2008, 52)

Denne "diskvalificering af moralske termer" (op.cit: 42) begynder if. Foucault i midten af 1700-tallet ifm. fysiokraternes teorier (op.cit: 41). Med sikkerheden skelnes der ikke mellem gode eller dårlige fænomener, men nærmere mellem gunstige eller ugunstige mhp. befolkningens kollektive niveau³⁵. Og som nævnt registreres det enkelte individ ikke som andet end én detalje blandt mange³⁶. Således er menneskelige aspekter som følelser, individets trivsel eller oplevelse af mening i livet irrelevante detaljer, så længe individet samlet set bidrager gunstigt til sikkerhedens genstand, som er befolkningen.

I afsnit 2.4 har jeg belyst, at statistikkens kvantitative tilgang til menneskelivet ikke begriber humanistiske aspekter som fx det enkelte individs oplevelse af mening i tilværelsen, individets følelsers betydning for dets meningstilskrivelse og oplevelse af virkeligheden m.v. Med Foucaults udlægning af sikkerhedsforanstaltningerne fremhæver jeg her, at en stat med sikkerheden som overvågningstype end ikke beskæftiger sig med de aspekter af menneskets erfaring og tænkning, som det er mit ærinde at

³⁴ 3.3

³⁵ Foucault beskriver selv de differentielle normaliteter som sikkerheden bringer i sammenspil (3.5) som 'gunstige' eller 'ugunstige' (Foucault 2008, 69)

³⁶ 3.4

belyse³⁷. I tråd hermed kan en samfundsindretning, der efterlader en gruppe af mennesker i mistrivsel, fra utilitarismens perspektiv betragtes som en retfærdig samfundsindretning, så længe der kan registreres en overordnet nyttemaksimering (Holtug, Kappel og Lippert-Rasmussen 1997, 81ff). Endvidere baseres Bentham's lystkalkule som beskrevet på kvantitative betragtninger og beregninger³⁸, hvilket betyder, at på trods af utilitarismens sondring mellem individets oplevelse af lyst og ulyst, så formår denne kvantitative metodik if. Collin og Køppe³⁹ ikke at begribe menneskets oplevelse af verden og tilskriver i øvrigt ikke nogen værdiladning til den enkeltes trivselsgrad, men vurderer denne ud fra summationsprincippet på et overindividuel niveau⁴⁰.

Af det ovenstående peger jeg på, at sikkerhedens udgrænsning af individet til fordel for kollektivet, placerer datidens individer i en materialitet konstrueret if. en statistisk rationalitet, der meget lig utilitarismen forstår individets rolle og meningen med dets tilværelse på baggrund af målsætninger, som henvender sig til befolkningens kollektive størrelse. Således er individerne i 1800-tallets territorialstatslige statistiske overvågning indlejret i en normaliserende statistisk rationalitet, der de facto ikke finder værdi i det enkelte individ, idet individet ikke er et mål i sig selv, men et middel til et mål udenfor sig selv. En statistisk rationalitet, der metodisk udgrænser individets følelsesmæssige forudsætninger for at opleve livet som meningsfuldt og endvidere ikke tilskriver menneskelig trivsel eller mistrivsel positive eller negative værdier.

3.7 Den Statistiske Rationalitets Fremkomst og Udbredelse

I *The Taming of Chance* (1990) skriver Ian Hacking, at selve idéen om 'sandsynligheden' opstår omkring år 1660 og at i 1800-tallet fremkommer "the great spurt of statistical thinking" (Hacking 1990, 6). Hacking beskriver, at datidens verdensbillede frem til 1800-tallet indeholder en art determinisme (op.cit: 1), som han dog ikke uddyber. Ud fra hans senere henvisning til, at "Newtonian science had no need of probabilities, except as a tool for locating underlying causes" (op.cit: 3), læser jeg hans determinisme som en samlebetegnelse for det moderne natursyns eller det mekaniske verdensbilledes konceptualisering af verden. Et verdensbillede if. Newton hvor naturens størrelser 'stof' og 'bevægelse' virker sammen med hans begreb om 'kraft' og udvikler sig if. en mekanisk kausalitet (Jensen, Knudsen

³⁷ 1.2

³⁸ 2.2.3

³⁹ 2.4

⁴⁰ 2.2.3

og Stjernfelt 2014, 750). På baggrund af ovenstående citat læser jeg denne mekaniske kausalitet som Hacking mekaniske determinisme. Det mekaniske verdensbillede udgrænser if. Hacking en tænkning om 'tilfældigheden' som ufornuftig og ligefrem vulgær (op.cit: 1), da al bevægelse og udvikling retningsgives og forstås ift. en mekanisk kausalitetsrække. Hacking skriver, at denne mekaniske determinisme eroderer i løbet af 1800-tallet, og som følge heraf bliver det "possible to see that the world might be regular and yet not subject to universal laws of nature. A space was cleared for chance" (ibid.). Thorup skriver, at de moderne territorialstater fra 1700-tallet og frem udvikler et "særligt intensivt forhold til sit territorium" (Thorup 2015, 43). På den baggrund udvikles eller videreudvikles kartografi, statistik og demografi som vidensproduktioner som staten bruger til at evaluere sine interne forhold mhp. optimering (op.cit: 34f). I tråd med Foucault skriver Hacking, at det er ifm. den statistiske tænkemåde, at staterne opdager befolkningen som en kollektiv enhed⁴¹, og han tilføjer den idéhistoriske betragtning, at det indtil da har været utilgængeligt at tænke om denne størrelse (Hacking 1990, 6). Som konsekvens af fremkomsten af den af Hacking anførte statistiske tænkemåde optælles befolkningerne på ny i 1800-tallet, og der produceres, hvad Hacking beskriver som en 'tallavine', der i modsætning til tidligere trykkes og publiceres (Hacking 1990, 6). Heraf fremkommer nye teknologier for klassificering og optælling samt nye bureaukratier til vedvarende at applikere, udvikle og udgive dem (op.cit: 3). I den forbindelse udtænkes statistiske kategorier, der fremstilles som statistiske naturlove for befolkningsgrupper i store populationer (ibid.). Hacking peger i den forbindelse på, at den statistiske tænkning kan betragtes som ny videnskabelig perceptions- og argumentationsform (op.cit: 7). Den statistiske tænkning får if. Hacking central indflydelse på menneskets tænkning som sådan og endvidere på videnskaberne, idet den breder sig til discipliner som eksempelvis fysik, biologi, politisk og kulturel klassetænkning (op.cit: 8), og desuden grundlæggende altererer filosofiske og erkendelsesteoretiske koncepter som metafysik, epistemologi, logik og etik (op.cit: 4).

Ifm. Foucaults udvikling af sit begreb om sikkerhed analyserer han bl.a. udvalgte dele af det talmateriale, som Hacking beskriver som en tallavine. Dette fremgår i flere af Francois Ewalds (1946) og Allesondro Fontanas (1939-2013) noter, samt af Foucaults egne formuleringer ifm. hans forelæsningsrække på Collège de France i 1977-78 (Foucault 2008, 15, 31 note 7, 67, 88 note 10). Jeg har i den forbindelse påpeget, at Foucaults teoridannelse tjener som begrebsapparat for mit begreb om statistisk rationalitet⁴². Når Hacking omtaler fremkomsten af en statistisk tænkemåde inden for den samme periode, hvori

⁴¹ 3,4

⁴² 3,5

Foucault identificerer et statistisk rationalitetsfelt⁴³, og idet at jeg her påpeger, at de to behandler det samme talmateriale som baggrunden for deres observationer, så bliver det mit argument, at Hacking med konceptualiseringen af tilfældigheden belyser nogle af de idéhistoriske bevægelser, der konstituerer det mulighedsrum for tænkningen, hvori den statistiske rationalitet fremkommer. Hacking skriver sig således i forlængelse af Foucaults teoridannelse, og jeg peger understøttende på, at Hacking i flere tilfælde henviser til og arbejder direkte med Foucaults teorier (Hacking 1982, 1986, 1990, 1999).

Hackings udlægning udfordrer den videnskabshistoriske model, som fx Frankfurterskolens Max Horkheimer (1895-1973) og Theodor W. Adorno (1903-1969) fremsætter i *Oplysningens Dialektik* (1944). Her skriver de, at fornuften bliver instrumentet til kvantificeringen af verden i et bemestringsærinde af både natur og menneske (Horkheimer, Adorno 1944, 36). De peger på, at oplysningstidens videnskabelige ræsonnement, med hvilket videnskaben allerede har underlagt sig naturen, vendes imod mennesket i det samme videnskabeligt kvantificerende bemestringsærinde (op.cit: 144). Hacking argumenterer imidlertid for, at der med fremkomsten af territorialstaten opstår en helt ny videnskabelig perceptions- og argumentationsform. Der er således if. Hacking ikke tale om, at datidens naturvidenskabelighed applikeres direkte på mennesket, men om at den statistiske rationalitet fremkommer i starten af 1800-tallet og herpå vendes imod menneskelivet (Hacking 1990, 3f). I den forbindelse skriver Hacking, at det er med afsæt i sandsynlighedsregningen og den statistiske rationalitets talproduktion, at den praktiske kvantificering af menneskelivet egentligt finder sted: "We have gained a fundamentally quantitative feel for nature, how it is and how it ought to be" (op.cit: 5).

I forlængelse af dette henviser jeg til mit begreb om matematikkens legitimeringskraft⁴⁴, hvor det med Hackings videnskabshistorie kan siges, at på trods af den matematiske legitimeringskrafts diskurs, der strækker fra antikken og op i vores tid, og på trods af fx Galileos og Humes privilegering af datidens naturligvidenskabelige kvantitative metodik så sker den egentlige kvantificering først med afsæt i den statistiske rationalitet, som fremkommer sammen med og indeholdes i territorialstatslig overvågningslogik.

I specialets idéhistoriske belysning af den statistiske rationalitet er det muligt at nuancere Hackings teori med to perspektiver. Først argumenterer jeg for, at når Hacking forklarer det statistiske argument som et

⁴³ 3.5

⁴⁴ 2.3

udsagn, hvis lovmæssigheder forstås som særligt sande, så kan det på baggrund af min undersøgelse forstås, at denne tilskrivning af sandhedsværdi henter en del af sit grundlag i den matematiske legitimeringskraft. Dernæst henviser jeg til Lars Behrisch (1973) artikel "Statistics and Politics in the 18th Century" (2016). Med artiklen viser Behrisch, at slut 1700-tallets franske Ancien Régimes politiske kultur 'oplyst absolutisme' brugte statistisk vidensproduktion som grundlaget for politisk perception og metode (Behrisch 2016, 245). Behrisch formulerer, at det var "the politics of "enlightened absolutism" that created the conditions for the breakthrough of statistics as a new form of perception, decision-making, and legitimation" (op.cit: 238). Det franske Ancien Régime udgør således et tidligt eksempel på en statistisk kvantificerende overvågning af territoriet, som Thorup beskriver som "statens selvrefleksioner, hvormed den løbende evaluerer sig selv og udvikler begreber og tal om sig selv" (Thorup 2015, 35).

3.8 Statistikken som Adfærdsregulerende

Hackings sætning "We have gained a fundamentally quantitative feel for nature, how it is and how it ought to be" (Hacking 1990, 5, som anført i 3.7) peger frem mod, at også det adfærdsregulerende element ved selvovervågning if. Hacking indeholdes i den statistiske rationalitet. Han skriver, at de statistiske kategorier i sig selv virker normaliserende, idet de trækker grænserne mellem 'normal' og 'unormal' (Hacking 1990, 2). Det bliver på den baggrund Hackings argument, at ifm. at de statistiske opgørelser bliver offentligt tilgængelige og fremstilles som lovmæssigheder på linje med naturlove⁴⁵, så får de statistiske kategoriers grænsesætning for kategoriske normaliteter den effekt, at samfundets individer indretter sig efter dem. Hacking uddyber, at dette sker på baggrund af, at "Few of us fancy being pathological, so 'most of us' try to make ourselves normal, which in turn affects what is normal" (ibid.). Statistikkens kategorier får if. Hacking afgørende indflydelse på normdannelser i samfundet, individets forståelse af samfundet og sine medmennesker, og if. Hacking får kategorierne endvidere indflydelse på, hvordan individet begriber og forvalter sig selv:

The systematic collection of data about people has affected not only the ways in which we conceive of a society, but also the ways in which we describe our neighbour. It has profoundly transformed what we choose to do, who we try to be, and what we think of ourselves.

⁴⁵ 3.7

I artiklen "Making Up People" (1986), begrebsliggør Hacking denne form for normalisering, som 'dynamisk nominalisme' (Hacking 1986, 161). Han skriver, at dynamisk nominalisme ikke kun har implikationer for, hvordan subjekterne i en statistisk kategori forstår sig selv i nuet, men også indvirker på deres forventningshorisont vedr. deres fremtidige muligheder (ibid.). I den forbindelse formulerer han, at intentionelle handlinger må være beskrevne handlinger, og på den måde bliver de udtænkte kategorier, der indeholder nye beskrivelser af menneskelig adfærd også medskabende for, at denne adfærd overhovedet fremkommer som et muligt handlemønster (op.cit: 166). I tråd hermed argumenterer Hacking i *The Taming of Chance*, at de statistiske love ikke er givet af sig selv, men udtænkes som et sæt af rammer, der forventes at kunne indeholde dele af befolkningen (Hacking 1990, 3), og at de statistiske love ikke læses ud af talmaterialet men ind i det (op.cit: 3f).

Samtænkende kan det af det ovenstående formuleres, at på baggrund af at kategorierne læses ind i menneskelivets talmateriale, opstår der ved Foucaults sikkerhedsforanstaltninger en art sekundær adfærdsregulering, hvor sikkerhedsforanstaltningernes adfærdspåvirkning ikke alene sker ved en konstruktion af miljøet men også i kraft af selve kategorierne. Med begrebet 'dynamisk nominalisme' er der således i 1800-tallet ikke nødvendigvis tale om en intenderet magtteknologi, så meget som det kan forstås som en sekundær effekt på baggrund af den statistiske overvågningstypes metodiske greb foretaget mhp. en specifik vidensproduktion. Jeg fremhæver i den forbindelse, at den form for normalisering der if. Foucault er specifik for sikkerheden⁴⁶, ikke skal forstås som identisk med dynamisk nominalisme, men som en normalisering, der skaber en pluralitet af normative kategorier på befolkningens niveau⁴⁷. På den måde belyser jeg, at Hacking skriver den dynamiske nominalisme i forlængelse af Foucaults teori, således at offentliggørelsen af sikkerhedens kategorier også har mere direkte normaliserende implikationer på individniveau. På baggrund af det ovenstående, og med Foucaults beskrivelse af sikkerhed som datidens rationalitetsfelt ud fra sandsynlighedsberegningens termer⁴⁸, argumenterer jeg for, at sikkerhed kan forstås som den type af territorialstatslig statistisk selvrefleksion, som Hacking beskæftiger sig med i forrige og nærværende afsnit. Og det bliver således

⁴⁶ 3.5

⁴⁷ 3.5

⁴⁸ 3.5

mit argument, at Hackings dynamiske nominalisme kan forstås som sikkerhedsmekanismer under mit begreb om territorialstatslig overvågningslogik.

Jeg finder det i denne sammenhæng relevant at indskyde den bemærkning vedr. Hackings teori, at befolkningens tilpasning til de statistiske kategorier ikke alene kan bero på selve udgivelserne af det statistiske talmateriale og dermed tilgængeliggørelsen af de statistiske kategorier. At befolkningen også bevidstgøres om disse statistiske kategorier og tilegner sig den viden, som de statistiske udgivelser indeholder, må betragtes som en forudsætning for, at det enkelte individ med afsæt i de statistiske publikationer, internaliserer kategoriernes grænsedragninger mellem normal og patologisk afvigende adfærd i sin tænkning om sig selv og andre. Hacking beskæftiger sig ikke nærmere med dette perspektiv, men skriver i "Making Up People", at "People spontaneously come to fit their categories" (Hacking 1986, 161) og gentager flere gange citatet fra Abram H. Daileys (1831-1907): "once the distinctions were made, new realities effectively came into being" (Dailey, som anført i Hacking 1986, 163f). Et af flere forhold, der kan inddrages i denne kontekst, er fx at højst halvdelen af den vesteuropæiske voksne befolkning i midten af 1800-tallet kunne læse og skrive (Elbro og Conrad 2019). Således har denne del af den vestlige befolkning altså ikke været i stand til direkte at tilegne sig den viden, som den if. Hacking spontant vil regulere sig efter.

Jeg vælger alligevel at inddrage Hackings dynamiske nominalisme i min teoridannelse, ud fra den betragtning, at nutidens selvovervågning er tilgængelig og forståelig for langt de fleste mennesker, og at en af dens væsentligste funktioner er at præsentere en normal som individet skal forholde sig til og regulere sig efter. Desuden medtager jeg Hackings teori, i det jeg betragter det som almen konsensus, at statistiske lovmæssigheder indgår som en central hjemmel i alt fra reklamer til nutidige medicinske, politiske, pædagogiske og sundhedsfaglige argumentationer. Det bliver det således en del af min undersøgelse at belyse, hvordan Hackings dynamiske nominalisme kan siges at gøre sig gældende i dag.

3.9 1800-tallets Territorialstatslige Statistiske Overvågning og Selvovervågning

Med sikkerhedsforanstaltningernes løbende indsamling af data omformuleres statens interne anliggender og herunder menneskelivet til kvantitative størrelser, der gennem sandsynlighedsberegninger på baggrund af statistiske redskaber søger at 'tæmme tilfældighederne' i et optimeringsfokuseret bemestringsærinde af statens interne forhold. På den baggrund formuleres statens målsætninger med

afsæt i den statistiske rationalitet, der fremkommer sammen med den moderne territorialstat. Denne rationalitet har frem til i dag bredt sig til et flertal af videnskabelige felter og kan betragtes som en perceptions- og argumentationsform, hvis udsagn fremstilles som lovmæssigheder, og hvis sandhedsværdi forstærkes af matematikkens legitimeringskraft⁴⁹. Den territorialstatslige statistiske overvågnings rationalitet bliver central for nutidens konceptualisering af videnskabelighed og for det vestlige menneskes tænkning som sådan.

På baggrund af sikkerhedsforanstaltningernes kvantitative og statistiske metodik⁵⁰ foretages en systematiseret tilgang til det overvågede i et optimeringsfokuseret bemestringsærinde. Med statens viden om at ikke alle ugunstige forekomster kan annulleres, lader den disse fænomener udspille sig under løbende overvågning, hvorudfra fænomenerne kategoriseres mhp. og på baggrund af statistiske analyser. Således fremkommer forestillingen om forskellige normaliteter, der knytter sig til forskellige fænomener, deres specifikke tilfælde, risici, en differencering af risici gennem gradsvurderinger af deres farlighed, og dels sandsynlighedsberegninger af, hvorvidt forskellige ugunstige fænomener kan udvikle sig til en krise på befolkningens niveau og heraf for staten⁵¹. På den måde opstår der flere kategorier med hver deres specifikke underkategorier, der hver især portrætterer og foreskriver et flertal af 'normaliteter', der i sig selv virker adfærdsregulerende. Denne selvforanstaltede adfærdsregulering forudsættes af, at de statistiske kategorier bliver tilgængelige for befolkningen, men også at befolkningen bevidstgøres om deres grænsedragninger mellem normal og patologisk afvigende⁵². Selve sikkerhedsforanstaltningernes implementeringsstrategi kan forstås som en intention om at konstruere miljøet på en sådan måde, at der sker en optimering af gunstige forhold⁵³.

Den territorialstatslige statistiske overvågnings disciplinære teknikker kan betegnes som endnu en systematiseret tilgang, hvis formål er en direkte bemestring af individerne kroppe eller adfærd mhp. at skabe befolkningsgrupper, som sikkerheden statistisk peger på som den mest gunstige konstituering af en befolkning⁵⁴. Disciplinen muliggør en løbende valoriserende overvågning, hvor det enkelte individ gradueres og kategoriseres ift. endemålet men også ift. andre individer. Disse teknikker og deres grænser

⁴⁹ 2.3, 3.7

⁵⁰ 3.1

⁵¹ 3.5

⁵² 3.8

⁵³ 3.4, 3.5

⁵⁴ 3.1, 3.4, 3.5

for normal adfærd internaliseres i individernes erkendelse som en relationel målestok, der bliver retningsgivende for, hvordan individerne forstår sig selv og andre individer⁵⁵.

På baggrund af de ovenstående sammenstillinger, og på baggrund af at det kvantitative, det statistiske og det adfærdsregulerende element ved selvovervågning⁵⁶ idéhistorisk samler sig i den moderne territorialstats statistiske overvågning⁵⁷, argumenterer jeg her for, at selvovervågning og territorialstatslig statistisk overvågning teoretisk og metodisk kan betragtes som meget nært beslægtede. Jeg peger dermed på, at den samme statistiske rationalitet, som jeg har belyst som funderende for mit begreb om territorialstatslig overvågningslogik i 1800-tallet kan forstås som det indlejrede rationale i det selvovervågende blik.

Opsummerende peger jeg til specialets indledende tese:

Selvovervågning kan betragtes som en vidensproduktion, med afsæt i en særlig rationalitet, der formulerer sig i lovmæssigheder og tilskrives en særlig sandhedsværdi. Med overvågningstypens afsæt i denne rationalitet kan det blik, som individet retter imod sig selv gennem sine selvovervågende handlinger, forstås som en systematisk tilgang til selvet med et optimeringsfokuseret bemestringsærinde (1.2).

Med min ovenstående udlægning af 1800-tallets territorialstatslige statistiske overvågning, bliver det muligt at præcisere tesen:

Selvovervågning kan på linje med 1800-tallets territorialstatslige overvågning betragtes som en vidensproduktion, med afsæt i en statistisk rationalitet, der formulerer sig i lovmæssigheder, og hvis sandhedsværdi desuden kan tilskrives matematikkens legitimeringskraft. Med overvågningstypens afsæt i denne rationalitet kan det blik, som individet retter imod sig selv gennem sine selvovervågende handlinger, forstås som en systematisk tilgang til selvet med et optimeringsfokuseret bemestringsærinde.

⁵⁵ 3.2

⁵⁶ 1.7

⁵⁷ 3.4

Kapitel 4: Delkonklusion

4.1 Specialets Begrebsfremstilling og Delkonklusion

Territorialstatslig overvågningslogik

- Betegner en rationalitet, der er funderende for en territorialstatslig overvågningstype, som fremkommer i 1700-tallet og som bliver dominerende i 1800-tallet i den vestlige verden.
- Orddelen 'logik' i begrebet 'territorialstatslig overvågningslogik' henviser til mit begreb om statistisk rationalitet, hvis betydningsindhold uddybes nedenfor. Således knytter begrebet sig til en overvågningstype, der med afsæt i den statistiske rationalitet, søger at forstå og bemestre sin befolkning ned til individniveau med befolkningens kollektivitet som sin målsætning, og henter hjemmel for sine formuleringer om, hvad staten bør gøre fra den matematiske legitimeringskraft.
- Begrebet indeholder således de to nedenstående begreber statistisk rationalitet og matematikkens legitimeringskraft i sit betydningsindhold.

Statistisk rationalitet

- Betegner en perceptions- og argumentationsform.
- Med 'perceptionsform' henvises erkendelsesteoretisk til menneskets subjektive erfaring af verden. Inden for fx fænomenologien, den filosofiske æstetik og i Kants smagsdomme påvirkes denne erfaring af måden, hvorpå mennesket går til eller møder verdens fænomener (Heidegger 2014, 89ff, Jørgensen 2014, 128, Böhme 1993, 117, Kant 2005, §2). If. Foucault og Hacking farves menneskets erfaring af verden, sig selv og næsten af de normer og rationaler, som de er indlejret i (Foucault 1975, 194, Hacking 1990, 3).
- Som perceptionsform udgrænser den statistiske rationalitet centrale menneskelige aspekter som fx følelseslivets indflydelse på individets oplevelse af virkeligheden, de selvfølgeligheder, der bidrager til den meningsdybde i individets forståelse af sin omverden, samt til individets måde at spørge til sig selv og næsten, som bliver retningsgivende for individets adfærd (3.6).
- Indenfor begrebet territorialstatslig overvågningslogik oversætter jeg 'perceptionsform' til 'overvågningstype'. Med den statistiske rationalitets sikkerhedsforanstaltninger, som overvågningstype, fokuseres der på territoriets befolkningsniveau (3.6), som inddeles i kategorier, og herunder en pluralitet af normalitetskurver, for at samfundets elementer,

handlinger og enheder på den måde kan analyseres i kvantitative udsving. I den forbindelse udgrænses blikket for individet, og blikket rettes ensidigt imod en bemestrende optimering af befolkningen med miljøet interventionsfelt, uden stillingtagen til den enkeltes trivsel eller mistrivsel (3.5).

- Den statistiske rationalitet sigter ikke mod at forhindre samtlige ugunstige fænomener men at forstå deres forløb i kvantitative udsving, og på den baggrund indrette befolkningens miljø på en måde, hvor ugunstige fænomener udspiller sig på en måde, der er mest muligt gunstigt for den samlede befolkning (3.4).
- I begrebets betydningsindhold indgår de utilitaristiske nytte- og summationsprincipper, da disse er indeholdt i sikkerhedsforanstaltningerne (3.6). Det betyder, at det med den statistiske rationalitets optik er acceptabelt, at der forekommer ugunstige forekomster i samfundet, så længe disse i et samlet hele bidrager til en mest mulig gunstig befolkning (2.2.3, 3,6).
- Den statistiske rationalitet udgrænser blikket for individet på hhv. erkendelsesteoretisk og metodisk niveau, idet den som perceptionsform ikke rummer muligheden for at begribe centrale aspekter ved menneskelivet, og som overvågningstype metodisk fokuserer på befolkningen (3.6).
- Med den statistiske rationalitet forstås individets rolle og meningen med dets tilværelse på baggrund af statistiske målsætninger, som rettes imod befolkningen som en kollektiv størrelse, og individet søges på den baggrund normaliseret som et middel til et mål udenfor sig selv. Individet placeres i en konstrueret materialitet, der ikke finder værdi i det enkelte individ og ikke tilskriver individets trivsel eller mistrivsel hverken positiv eller negativ værdi (3.6).
- I det miljø, der etableres med den statistiske rationalitets sikkerhedsforanstaltninger, virker disciplineringsmekanismer som en overvågningstype, der i et optimeringsfokuseret bemestringsærinde fokuserer direkte på befolkningens individniveau. Her sigtes der til at konstruere en gunstig befolkning, som er defineret på baggrund af den statistiske rationalitets sikkerhedsforanstaltninger. Denne disciplinære overvågningstype integrerer den statistiske rationalitets målsætninger i individernes erkendelse af verden, sig selv og næsten og bliver til den meningsdybde, der sætter normative grænser for, hvilken adfærd der forstås som acceptabel og meningsfuld (3.1, 3.2).
- Disciplinen virker i korrelation med den statistiske rationalitet, der peger frem imod gunstige befolkningstyper, som bliver til de målsætninger, eller kunstige mangfoldigheder, som disciplinen sigter mod.

- Som argumentationsform præsenterer den statistiske rationalitet sine udsagn som lovmæssigheder, der fremlægges med samme grad af legitimeringskraft som naturlove. Disse lovmæssigheder fremstilles som kategorier, der i sig selv har en normaliserende og adfærdsregulerende effekt i kraft af en dynamisk nominalisme (3.7, 3.8).
- Endvidere forstærkes det statistiske, kvantitative udsagns legitimitet af den matematiske legitimeringskraft, hvilket betyder, at de betydningsindhold, der knytter sig til dette begreb, indeholdes i det nærværende begreb om statistisk rationalitet (3.7).

Matematikkens legitimeringskraft

- Produktet af en diskurs, hvor det matematiske udsagn forstås og italesættes som særlig sandt og nøjagtigt.
- Diskursen kan i forskellige former spores tilbage til antikken og udmunder i, at det matematiske udsagn fremstår med en selvfølgelig legitimeringskraft.
- I begrebets betydningsindhold er det indlejret, at den kvantitative metodiks vidensproduktion muliggør en systematisk tilgang til et givent genstandsfelt, som muliggør en systematisk og bemestrende tilgang til det, der observeres. Disse genstandsfelter strækker sig fra naturen til mennesket og dets indre liv, og fra spørgsmål om etik og moral til den retfærdige samfundsindretning. Og bemestringen af genstandsfelterne orienteres iht. et utilitaristisk nytte- og summationsprincip, der sigter mod en akkumulation af det, der defineres som nyttigt for det enkelte genstandsfelt.
- Den matematiske legitimeringskrafts etablerende diskurs privilegerer et kvantitativt/kvantificerende blik, som ikke rummer muligheden for at begribe centrale aspekter af menneskets subjektive oplevelse af verden og livet. Ej heller begribes de betydningsbærende rammer, der konstituerer den meningsdybde i individets tænkning om sig selv og sin verden, hvorudfra individet retningsgiver fremtidige handlinger, og forstår sin og andres adfærd som meningsfuld.
- Diskursen disprivilegerer og udgrænser på den måde humanistiske genstandsfelter som eksempelvis individets følelsesmæssige tilstande og disses indflydelse på individets intrasubjektive repræsentation af sin omverden.

Jeg ekspliciterer, at begreberne sikkerhed og disciplin, som jeg anvender i min analyse, etableres på baggrund af Foucaults læsninger af 17 og 1800-tallets territorialstatslige magtudøvelse, og at selvovervågning er et fænomen, der fremkommer i det 21. århundrede. Endvidere skriver og forelæser Foucault i en tid, hvor selvovervågningsteknologierne ikke er til stede endnu, og hvor det desuden nok er svært at forestille sig, at overvågningstypen skulle blive et potentielt allemandseje. Således er der både tidlige og teknologiske diskrepanser i de teoretiske og praktiske sammenfald, som jeg viser imellem selvovervågningens rationale og tidlig territorialstatslig overvågningslogik, og det vil være med stor risiko for at ende i en anakronisme at sammenstille de to forhold uden blik herfor. Jeg vil derfor i det næste kapitel bringe mine teorier i spil i kontemporær dansk sundhedspolitik for på den måde at belyse, hvorvidt det er muligt at pege på, at 1800-tallets territorialstatslige statistiske overvågningslogik stadig gør sig gældende. Og hvis den gør, hvad er da forskellene fra da til nu? Og hvad siger det vedr. forholdet mellem nutidig dansk sundhedspolitik som overvågningstype og selvovervågning?

Kapitel 5: Territorialstatslig Overvågningslogik i Nutidig Dansk Sundhedspolitik

Med afsæt i specialets teoridannelse og begreber analyserer og diskuterer jeg i dette kapitel udvalgte perspektiver i de nuværende mål og implementeringsstrategier for dansk sundhedspolitik.

Det sundhedspolitiske område vælges ud fra de følgende observationer:

- Selvovervågning beskæftiger sig i høj grad med individets sundhedsadfærd⁵⁸.
- Den sundhedsadfærd, som store dele af selvovervågningsteknologien ansporer, er ofte sammenfaldende med politiske målsætninger for sundhedsfremme⁵⁹.
- Selvovervågningsteknologien italesættes af flere sundhedsprofessionelle som en revolution for sundhedsområdet under begrebet mHealth⁶⁰.
- Selvovervågningsteknologien søges i skrivende stund implementeret i Danmarks sundhedspolitiske indsatser⁶¹.
- Foucault bemærker i sin teoridannelse, at det er med sikkerhedsforanstaltningernes sammenspil af differentielle normaliteter, ”at den forebyggende medicin [...] forsøger at gribe ind” (Foucault 2008, 69, som anført i 3.5).

Det skal forstås, at Foucaults begreb om sikkerhed og disciplin, samt Hackings beskrivelser af den statistiske rationalitet og den dynamiske nominalisme indgår som en del af betydningsindholdet i mit begreb om territorialstatslig overvågningslogik⁶². Det betyder, at når Foucaults og Hackings begreber er i spil, da falder de under specialets begrebsdannelse. Jeg ekspliciterer ikke i alle tilfælde de enkelte begrebers betydningsindhold eller kontekst, med mindre det tjener til en belysende forklaring i forholdet mellem dansk sundhedspolitik og de anvendte begreber. Når begreberne ikke uddybes, henvises til delkonklusionens begrebsdefinitioner⁶³.

⁵⁸ 1.6

⁵⁹ 1.6

⁶⁰ 1.6

⁶¹ 1.6

⁶² 4.1

⁶³ 4.1

5.1 Den Statistiske Rationalitet på Nationalt og Kommunalt Niveau

Den danske regering udstikker via Sundheds- og Ældreministeriet de nationale rammer for sundhedspolitikken, og kommunerne varetager de borgerrettede indsatser (Regeringen 2014, 4). Den nuværende sundhedsplan "Sundere liv for alle - Nationale mål for danskernes sundhed de næste 10 år" (2014) tager afsæt i 'KRAM-faktorerne' (KRAM), der er et akronym for "kost (overvægt), rygning, alkohol og motion" (op.cit:5). Ud fra den betragtning, at "KRAM-faktorerne [...] skaber de største sundhedsudfordringer for middellevetid, gode leveår og social ulighed i sundhed" (Regeringen 2014, 5) identificeres og rammesættes indsatsområder og strategi med afsæt i KRAM (Hendriksen og Boelsbjerg 2019, 39, Regeringen 2014, 5, Sundheds- og Ældreministeriet 2006). KRAM står som pejlemærker for de nationale forebyggelsesindsatser og er udarbejdede på baggrund af en statistisk vidensproduktion, baseret på data fra "en systematisk undersøgelse af befolkningens sundhed" via laboratorieprøver og besvarelser af spørgeskemaer fra 18.000 borgere i 12 kommuner (Sundheds- og Ældreministeriet 2006).

Den danske sundhedspolitik søges overordnet implementeret gennem indsatser for forebyggelse og sundhedsfremme, som begge sigter mod en optimering af befolkningens kollektive niveau, der begrebsliggøres som 'folkesundheden' (Det Nationale Begrebsråd for Sundhedsvæsenet 2005, 10ff.). Begrebet defineres som "en sundhedstilstand eller sundhedsproblemer, der potentielt eller faktisk omfatter hele befolkningen" (op.cit: 11). Forebyggelsesindsatserne udarbejdes på statsligt niveau ved Sundhedsstyrelsen og fungerer som faglige anbefalinger til det kommunale niveaus implementeringsbestræbelser (Sundhedsstyrelsen 2018), og rammesættes som nævnt med afsæt i KRAM.

Af det ovenstående peger jeg på, at de nationale mål for sundhedspolitikken formuleres med afsæt i den statistiske rationalitet med et overordnet sigte mod en optimering af befolkningens niveau. På den måde kan der peges på sammenfald med begrebet 'territorialstatslig overvågningslogik'⁶⁴.

I 2004 nedsættes en tværfaglig arbejdsgruppe under navnet Det Nationale Begrebsråd for Sundhedsvæsenet mhp. at etablere det, der i dag fungerer som "en fælles national terminologi for udvalgte begreber inden for forebyggelse, sundhedsfremme og folkesundhed begrænset til sundhedsvæsenet" (Det Nationale Begrebsråd for Sundhedsvæsenet 2005, 3). If. begrebsrådet søges der med forebyggelse "at forhindre opståen og udvikling af sygdomme, psykosociale problemer, eller

⁶⁴ 4.1

ulykker [mhp. at fremme] folkesundheden (op.cit: 27). Forebyggelsesindsatserne beskrives som ”de indsatser, som fremmer folkesundheden ved at identificere og hindre eller hæmme risikofaktorer, risikoadfærd, ulykker, sygdom og sygdomsfølger hos patienter eller andre borgere” (ibid.).

Her ses igen centrale paralleller til territorialstatslig overvågningslogik med sammenfald mellem begreberne sikkerhed og forebyggelsesindsatser, når befolkningen søges styrket gennem identifikation og styring af risikofaktorer⁶⁵.

Begrebsrådet formulerer, at man med indsatser for sundhedsfremme ”søger at fremme den enkeltes sundhed og folkesundheden ved at skabe rammer og muligheder for at mobilisere patienters og andre borgers ressourcer og handlekompetence”, og det præciseres, at ”Der fokuseres på mobilisering af ressourcer, handlekompetencer og mestringsstrategier frem for på risici” (op.cit: 49). Med sundhedsfremme som individrettede indsatser der mhp. folkesundheden fokuserer på ressourcer og handlekompetence, og ikke på risici, ses her paralleller til de disciplinære mekanismer, hvormed den enkelte søges adfærdsreguleret⁶⁶ iht. de overordnede målsætninger, der rammesættes med den statistiske rationalitet⁶⁷.

Sammenfattende peger jeg på sammenfald mellem begreberne sikkerhed og forebyggelsesindsatser samt mellem begreberne disciplin og sundhedsfremme og finder således flere paralleller mellem territorialstatslig overvågningslogik og dansk sundhedspolitik. På det grundlag bliver det meningsfuldt at undersøge den danske sundhedspolitik afsættende rationalitet for, at belyse, hvorvidt 1800-tallets territorialstatslige overvågningslogik gør sig gældende i dag.

5.1.1 Sundhedspolitikens Udgrænsning af det Individuelle Niveau

Det danske folkesundhedsprogram indledes med vægt på social ulighed inden for sundhedsområdet (Regeringen 2014, 4), og i tråd hermed lyder programmets første mål, at ”Den sociale ulighed i sundhed skal mindskes” (op.cit: 3). På baggrund af statistiske beregninger af middellevetiden for de forskellige sociale klasser sammenholdt med den overordnede normalkurve for middellevetiden i den danske befolkning konstaterer den danske regering, at ”Den sociale ulighed i middellevetid er steget gennem de sidste 25 år” (op.cit: 6), hvilket påvirker middellevetiden i samfundets laveste socioøkonomiske klasser

⁶⁵ 3.5

⁶⁶ 3.1

⁶⁷ 3.4

(op.cit: 4, 6ff). ”Det betyder, at der er borgere, som ikke har samme muligheder som andre for at udfolde deres livspotentialer. Konsekvenserne bæres af den enkelte, men rækker videre” (op.cit: 6.). Af den sidste formulering peger jeg på, at regeringen betragter individets indskrænkede muligheder for livsudfoldelse som ugunstig ikke kun for individet men også for befolkningens kollektive niveau.

På kommunalt niveau søger man med sundhedskonsekvensvurderinger (SKV) at ”udarbejde kvalificerede, evidensbaserede vurderinger af politikkers, planers og projekters fremtidige virkninger på folkesundheden, således at politiske og administrative beslutninger tages på bedst muligt grundlag” (Gulis, Gry og Kræmer 2008, 4). Gennem screeninger (op.cit: 10ff), demografiske sundhedsprofiler (op.cit: 14), risikovurderinger og -afvejninger (op.cit: 16ff), hvor de mest omfattende risikoanalyser fortrinsvist vurderes kvantitativt (op.cit: 20), ”formuleres de anbefalinger, som skal indgå i den politiske beslutningsproces” (op.cit: 22). KRAM er retningsgivende for det kommunale sundhedsarbejde⁶⁸ og indgår i kommunernes SKV, som endvidere formulerer sig på baggrund af risikovurderinger, statistikker og kategorier.

Af det ovenstående argumenterer jeg, at den danske regering på nationalt og kommunalt niveau søger at kvalificere sundhedspolitikken med afsæt i den statistiske rationalitet ved at overvåge, registrere og kategorisere befolkningen, og på baggrund af statistiske risikovurderinger udpege den mest gunstige politiske handling.

Uddybende henviser jeg til min formulering om territorialstatslig overvågningslogik⁶⁹, hvor der med en systematisk tilgang til samfund og politik baseret på kvantificering og kalkulationer af territoriets bestanddele tilstræbes en utilitaristisk nyttemaksimering⁷⁰. Med denne pointe peger jeg på, at også den danske sundhedspolitik indeholder et utilitaristisk ræsonnement⁷¹, der overordnet tilstræber en maksimering af nytte (Bentham 2000, 15), som i sundhedspolitikken kan formuleres som det at ”Opnå den størst mulige sundhedsmæssige effekt for de anvendte midler” (Gulis, Gry og Kræmer 2008, 4).

I den forbindelse henviser jeg til en dansk aktuel uddannelsesdiskurs, der berører det sundhedspolitiske område, idet der registreres en stigende forekomst af stress, angst og depression blandt de studerende, og hvor sundheds- og uddannelsesprofessionelle peger på uddannelsessystemets struktur som årsagen

⁶⁸ 5.1

⁶⁹ 4.1

⁷⁰ 3.7

⁷¹ Der som nævnt er indeholdt i sikkerhedsforanstaltningerne 3.6

hertil (Madsen, Teilmann og Birk 2018a, Madsen, Teilmann og Birk 2018b, Bové 2018, Christensen 2006, Schnoor 2018, Boier, et al. 2019, Biesta 2014). Det utilitaristiske nytte- og summationsprincip implicerer som nævnt en accept af, at visse grupper i samfundet mistrives, eller har en dårligere livskvalitet end andre, så længe der overordnet sker en nyttemaksimering⁷². I en utilitaristisk optik er det således en retfærdig eller gunstig samfundsindretning, at en del studerende i Danmark mistrives. Så længe den strukturelle indretning som mange mener er årsagen til mistrivelsen giver et større afkast, end sygdommen koster staten i frafald, behandling, nedsat produktionsevne m.v. – altså så længe den samlede sum af nytte maksimeres – vurderes dette som det bedste udfald blandt et væld af sandsynligheder. Det indebærer, at man i stedet for at se på strukturelle ændringer vælger at rette fokus direkte imod individets adfærd og evne til at ”håndtere udfordringer” (Hendriksen og Boelsbjerg 2019, 40). Med denne utilitaristiske belysning af uddannelseseksemplets strukturelle implikationer for en specifik befolkningsgruppe, der falder under begrebet ”psykosociale problemer” (Det Nationale Begrebsråd for Sundhedsvæsenet 2005, 14), henviser jeg til min tidligere udlægning af sikkerhedsforanstaltningerne, hvormed elementer bringes i sammenspil mhp. en maksimering af gunstige fænomener. Her vurderes fænomener eller individer ikke ’gode’ eller ’dårlige’ men som ’gunstige’ eller ’ugunstige’ for befolkningens niveau⁷³. I den forbindelse henviser jeg til sundhedsterminologien, hvor man italesætter ”ulykker, psykosociale problemer, uønsket adfærd etc.” som ”uhensigtsmæssige tilstande” (Det Nationale Begrebsråd for Sundhedsvæsenet 2005, 14), hvilket ligger meget tæt på ordet ’ugunstig’⁷⁴.

Endvidere henviser jeg tilbage til, at når den danske regerings betragter social ulighed i sundhed som en uhensigtsmæssig tilstand, der kræver indsatser, så sker dette på baggrund af cost-benefit-analyser⁷⁵ der viser, at social ulighed i sundhed samlet set udgør et underskud på statsbudgettet. Folkesundhedsprogrammet fremstiller social ulighed ”som vilkår fra barndommen, som kan være determinerende for resten af livet og indebære øget risiko for adfærd og valg af livsstil” (Hendriksen og Boelsbjerg 2019, 39)⁷⁶. På trods af at der peges på faktorer, som kan være strukturelle, bliver regeringens strategi ligesom på uddannelsesområdet at rette sundhedspolitikken indsatser mod individet, og ikke mod de strukturelle forudsætninger for det ugunstige fænomen (ibid.). En forklaringsmodel herpå kan være, at ”Folkesundhed og forebyggelse kan [...] anses som et ønske om at ensrette individet med det

⁷² 3.6

⁷³ 3.6

⁷⁴ 3.3

⁷⁵ Foucault nævner cost-benefit-analyser som en del af sikkerhedsteknik (Foucault 2008, 10ff)

⁷⁶ Se også (Regeringen 2014, 4)

formål at opretholde den eksisterende sociale orden" (op.cit: 43). Citatet kan med afsæt i territorialstatslig overvågningslogik⁷⁷ formuleres på den måde, at folkesundhed og forebyggelse kan anses som rammerne for en disciplinering af individet mhp. at skabe og fastholde den befolkningssammensætning, der vurderes som den mest gunstige.

Opsummerende viser afsnittet, at den danske sundhedspolitik både på nationalt og kommunalt niveau ligesom sikkerhedsforanstaltningerne foretager analyser med afsæt i en pluralitet af normalitetskurver⁷⁸ for på den måde at pege frem imod de mest gunstige løsninger til en optimering af folkesundheden. Med dette afsæt i den statistiske rationalitet og herunder i utilitarismens nytte- og summationsprincip udgrænses det individuelle perspektiv i nutidig dansk sundhedspolitik som i territorialstatslig overvågning⁷⁹. Ligesom den enkeltes trivsel eller mistrivsel i nutidig sundhedspolitisk overvågningslogik ikke opfattes som positiv eller negativ i sig selv, men vurderes ud fra cost-benefit-analyser iht. af den samlede befolkning.

5.2 Forebyggelsesindsatsernes Forebyggelsesarenaer som Miljøintervention

Det må gerne være nemt at vælge frugten frem for slikketog [sic] cyklen frem for bilen. Det skal være socialt acceptabelt at sige nej tak til et glas vin eller en øl. Vi skal sikre støtte til de mange, der ønsker at kvitte tobakken, og tage et fælles ansvar for, at alle trives på arbejdspladserne, i skolerne, i foreningslivet og i dagligdagen.

(Regeringen 2014, 5)

Den danske regering siger med citatet, at forebyggelsespolitikken søges implementeret i borgernes nærmiljøer og skriver i den forbindelse, at "Livet leves nemlig der, hvor vi opholder os i hverdagen" (ibid.), hvilket i høj grad peger til sikkerhedens strategi om bemestring af befolkningen med miljøet som interventionsfelt⁸⁰.

I definitionen af 'forebyggelse' formulerer begrebsrådet, at "Den lovgivende og regulerende del af primær forebyggelse betegnes strukturel forebyggelse" (op.cit: 39). Forebyggelsesindsatserne implementeres i 'forebyggelsesarenaer', der forstås som en "Fysisk, organisatorisk eller social ramme,

⁷⁷ 4.1

⁷⁸ 3.5

⁷⁹ 4.1

⁸⁰ 3.4

hvor forebyggelse udøves” (op.cit: 29). Begrebet forebyggelsesarena tildeles også synonymerne ”Forebyggelsesmiljø, rammer for forebyggelse” (ibid.), og regeringen skriver i folkesundhedsprogrammet, at ”ved at ændre på omgivelserne kan vi støtte de mennesker, som har ambitioner om at leve sundere, end de gør i dag” (Regeringen 2014, 5). Jeg har tidligere vist, at forebyggelsesindsatserne sigter mod at fremme folkesundheden⁸¹, der som begreb ”vedrører befolkningen som helhed eller store grupper af befolkningen” (op.cit: 10f). Med dette belyser jeg, at de sundhedspolitiske forebyggelsesindsatser har til formål, at identificere og hindre eller hæmme sygdomme og risikofaktorer på befolkningens niveau gennem strukturelle reguleringer af befolkningens omgivende miljø. Meget lig denne belysning af forebyggelsesindsatserne har jeg vist, at Den territorialstatslige overvågningslogiks sikkerhedsforanstaltninger har til formål at identificere, overvåge og forstå risikofaktorer i kvantitative udsving for at mindske eller annullere dem ift. befolkningens niveau med miljøet som interventionsfelt⁸². Begrebsrådet italesætter desuden ’strukturel forebyggelse’ som ”Forebyggelse, der gennem lovgivning, styring og regulering har til formål at skabe sundhedsfremmende rammer” med synonymet ”Miljøintervention” (op.cit: 47). På den måde bliver det tydeligt, at forebyggelsesindsatserne ligesom den territorialstatslige overvågningslogiks sikkerhedsforanstaltninger sigter mod at implementere politikens målsætninger med miljøet som interventionsfelt, og at terminologien er tæt ved identisk.

De strategier der sigter mod at øge folkesundheden gennem miljøintervention udarbejdes som nævnt på lovgivende niveau, hvilket betyder, at der igen er sammenfald mellem den danske sundhedspolitiske indlejrede rationalitet og den territorialstatslige overvågningslogiks statistiske rationalitet. På baggrund af afsnit 5.1 og 5.2 argumenterer jeg hermed for, at den statistiske rationalitet, der funderer slut 17 og 18-tallets territorialstatslige overvågningslogik er indlejret i de danske sundhedspolitiske forebyggelsesindsatser på både nationalt og kommunalt niveau.

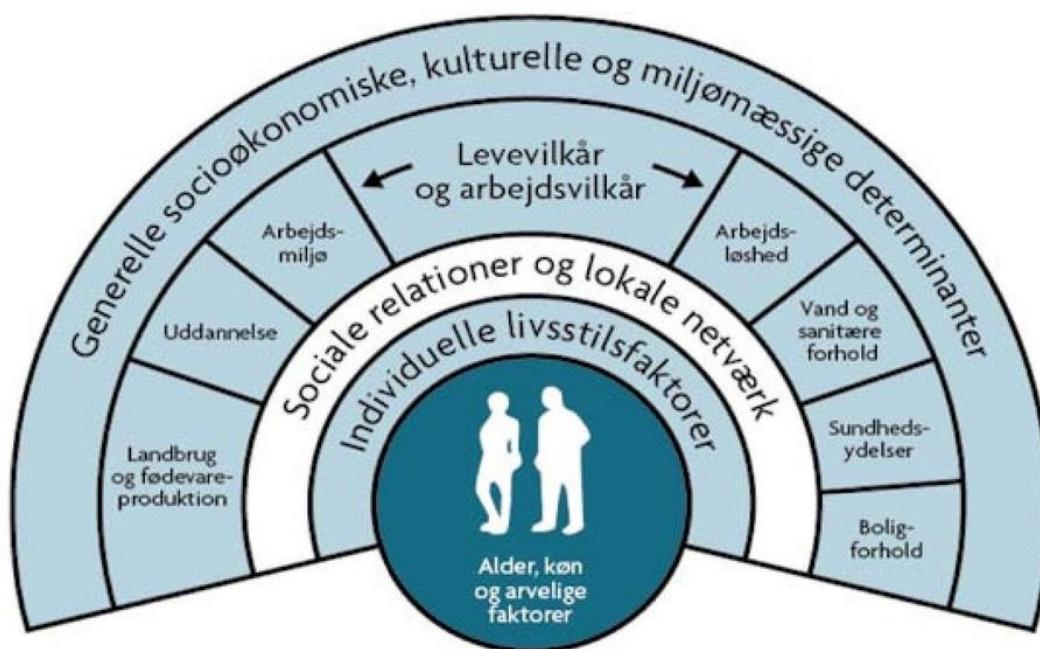
⁸¹ 4.1

⁸² 4.1

5.3 Forebyggelsesindsatsernes Normaliserende Effekter på Individ og Befolkning

I bogen *Folkesundhed – bag om intentioner og strategier* (2019) formuleres det, at ”Når regeringen i sit sundhedsprogram udvælger bestemte begreber i relation til sundhed, etablerer det en sundhedsforståelse, hvor begrebernes modsætninger opfattes som usunde” (Hendriksen og Boelsbjerg 2019, 40). På den måde afgrænses sundhed som fænomen, og i samme bevægelse tegnes også grænsen for det usunde. Det betyder, at det sundhedspolitiske udspil etablerer normer for både sund og usund adfærd, der implementerer en konkret sundhedsforståelse, hvis retningslinjer indebærer, at den enkelte praktiserer en særlig sundhedsadfærd, som regeringen søger at ans pore til (op.cit: 41).

I tråd hermed inddrager jeg et eksempel fra den danske sundhedspolitik kommunale niveau, der varetager de borgerrettede indsatser⁸³, som det fremstilles i Sundhedsstyrelsens orienterende rapport ”Sundhedskonsekvensvurdering – fra teori til praksis” (2008).

(Gulis, Gry og Kræmer 2008, 6)

Figuren viser, hvordan man kommunalt arbejder i tråd med sikkerhedsforanstaltningernes normaliserende effekt⁸⁴. Borgere inddeles i alder, køn og arvelige faktorer, som for hver kategori tegner en normalkurve for folkesundheden, målt i middellevealder (Hendriksen og Boelsbjerg 2019, 39). Middellevealderen tegner for hvert alderstrin kurven for ”det gennemsnitlige antal år, som en generation

⁸³ 4.1

⁸⁴ 3.5, 4.1

på fx 1000 nyfødte har tilbage at leve i, efter at de har nået en given alder” (Reinbacher og Nielsen 2019, 32). I SKV tegnes der normalkurver for hvert alderstrin sammenholdt med køn og arveforhold, og hertil tegnes der yderligere normalkurver for sociale relationer og lokale netværk, ”uddannelsesmuligheder, indkomst, boligforhold, arbejdsmiljø og andre miljøfaktorer” (Gulis, Gry og Kræmer 2008, 6). Jf. planloven planlægges der kommunalt for en tolvårig periode med evalueringer hvert fjerde år (Retsinformation 2018, kap. 4, Gulis, Gry og Kræmer 2008, 6), og regeringens folkesundhedsprograms nationale mål bliver ”løbende [...] monitoreret og evalueret” (Regeringen 2014, 5).

Både de nationale og de kommunale sundhedsindsatser underlægges således løbende overvågning, valorisering og statistisk evaluering. På den måde lægger den danske sundhedspolitiske model sig tæt op af mit begreb om territorialstatslig overvågningslogik, hvor der gennem overvågning løbende indsamles data i samfundet, som søges kvantificeret, evalueret og forstået i kvantitative udsving⁸⁵.

Både forebyggelsesindsatserne og sikkerhedsforanstaltningerne har som nævnt til formål at identificere og hindre eller hæmme risikofaktorer, risikoadfærd, ulykker, sygdom og sygdomsfølger⁸⁶. Og i forlængelse af mine betragtninger ifm. ovenstående figur, bliver det mit argument, at regeringen med forebyggelsesindsatserne ligesom med sikkerhedsforanstaltningerne anser det fuldt statistisk regulerede samfund som en umulighed⁸⁷. Dette perspektiv understøttes af begrebsrådets formulering:

Hvis man kan gribe ind i disse forudgående tilstande, forestiller man sig, at de uhensigtsmæssige konsekvenser ikke opstår eller har en mindre sandsynlighed for at opstå. Hvis man kendte et givet problems både nødvendige og tilstrækkelige betingelser, ville en intervention heroverfor betyde, at man var sikker på, at det pågældende problem ikke ville opstå. Denne idealsituation findes imidlertid sjældent, for ikke at sige aldrig.

(Det Nationale Begrebsråd for Sundhedsvæsenet 2005, 14)

På den baggrund lader regeringen uundgåelige risikofaktorer, risikoadfærd, ulykker og sygdom m.v. udspille sig under løbende overvågning, og søger at forstå disse i kvantitative udsving mhp. statistiske kalkulationer. I den forbindelse registrerer den danske sundhedspolitiske overvågning risikoadfærd som fx rygning og alkoholvaner i kvantitative udsving, og formidler disse som statistiske fremstillinger af antallet af tilfælde, middellevetid for rygere og alkoholikere ift. normalkurven for middellevetid, normaliteter for diverse alderstrin, antal af årlige dødstilfælde m.v. (Regeringen 2014, 12ff). Endvidere peger alle målsætninger mod såkaldte ”sigtelinjer”, der formulerer regeringens mål i tal og statistiske termer med afsæt i ’baselines’, som er korte statistiske opgørelser over indsatsområderne (Regeringen

⁸⁵ 3.4, 4.1

⁸⁶ 4.2

⁸⁷ 3.4, 4.1

2014, 25). Baselines kan forstås dels som udgangspunktet og dels som et legitimeringsgreb, hvis argumentation således henter hjemmel i den statistiske rationalitet og endvidere understøttes af den matematiske legitimeringskraft. I tråd hermed fremdrager jeg et citat fra bogen *Folkesundhed – bag om intentioner og strategier*, som jeg mener understøtter mit nærværende argument:

Når regeringen på denne måde opstiller kategorier, hvori individer kan placeres, muliggøres kontrol og værdisættelse af normalitet. På denne måde fremmes og reproduceres det medicinske perspektiv, når tal for normalitet bliver en anvendelig måde at tilstræbe sundhed på. Gennem regeringens opstilling af de nationale mål for sundhed skaber regeringen samtidigt rammerne for at kvantificere sundhed og forestillingen om at kunne ændre individernes adfærd gennem rationelle valg.

(Hendriksen og Boelsbjerg 2019, 46)

Afsnittet viser, at den territorialstatslige overvågningslogik er repræsenteret i dansk sundhedspolitik, hvor der arbejdes med et givet rum, hvori ugunstige fænomener tillades at udspille sig, idet staten er sig bevidst, at det statistisk gennemregulerede samfund ikke er muligt. Fænomenerne overvåges, registreres og forstås i kvantitative udsving, hvorfra de kategoriseres og anviser en pluralitet af normaliteter. Endvidere er det et gennemgående fænomen i nutidig dansk sundhedspolitik, at den producerede viden kommunikeres som statistiske lovmæssigheder gennem kvantitative udsagn. Heraf bliver det tydeligt, at strategien bag kommunikationen af disse statistiske lovmæssigheder er at definere grænserne for en hensigtsmæssig eller acceptabel sundhedsadfærd, som søges implementeret i befolkningen gennem miljøet, og samtidig tegner grænserne for kategoriseringen normal/afvigende for den videre overvågning.

5.3.1 Sundhedspolitikens Aktualisering af den Dynamiske Nominalisme

Ifm. min redegørelse af Hackings begreb dynamisk nominalisme pegede jeg på, at de statistiske kategoriers direkte normaliserende effekter må afhænge af mere end kun deres offentliggørelse, og at den dynamiske nominalisme må forudsættes af, at befolkningen også bevidstgøres om de statistiske kategorier. Sudmann og Glasdam understreger at, Det offentlige rum gennemsyres i dag af et fokus på sundhed i en sådan grad, at Peters og Wijma (2016) argumenterer for, at sundhedsdyrkelse har analogier til en religion (Sudmann og Glasdam 2019, 279). Morten Ebbe Juul Nielsen (1968) skriver, at ”Det er efterhånden alment accepteret, at vi lever i en tid med et ekstremt fokus på sundhed, mere specifikt, fysisk sundhed” (Nielsen 2019, 330). Han fortsætter, at ”’Sundhed’ gennemtrænger en lang række af livets områder. Politisk (og dermed naturlig vis

også økonomisk), arbejdsmæssigt, i medierne, privat, og socialt er 'sundhed' et tema, der fylder vældig meget" (op.cit: 332). I den forbindelse finder jeg det muligt at påvise, at sundhedspolitikens kategorier og bestræbelser på at ansproge adfærdsændringer i befolkningen i dag er repræsenteret i samfundet i en sådan grad, at den enkelte kun vanskeligt helt kan undgå at være sig bevidst om dem.

Jeg fastholder mit på den baggrund mit argument om, at sikkerhedsforanstaltningerne udmunder i to typer af normalisering. Ud over at identificere en pluralitet af normaliteter, kan disse normaliteters kategorier i sig selv forstås som adfærdsregulerende jf. Hackings dynamiske nominalisme. Jeg føjer hertil, at hvor jeg før har peget på, at dette har været et aspekt, som kunne betragtes som en ikke intenderet adfærdsregulerende effekt⁸⁸, så kan det tage sig ud som om, at man i nutidig dansk sundhedspolitik, er sig fuldt ud bevidst om den dynamiske nominaliserings normaliserende effekt, og i den forbindelse aktivt forsøger at bruge den som en del af implementeringsstrategierne for folkesundhedsprogrammet.

5.4 Sundhedsfremme som Disciplinering

Begrebsrådet definerer sundhedsfremme som en ” *Sundhedsrelateret aktivitet*, der søger at fremme den enkeltes sundhed og folkesundheden (Det Nationale Begrebsråd for Sundhedsvæsenet 2005, 49), der som nævnt i afsnit 5.1 søger at mobilisere forskellige samfundsgruppers ressourcer og handlekompetence. Begrebsrådet skriver i den forbindelse, at ”Hvilke ønskværdige tilstande og processer, som kan kvalificeres til at kaldes sundhed, er der derimod ikke særlig høj grad af konsensus om” (op.cit: 18) For at komme det nærmere, hvad begrebet om sundhedsfremme indeholder, vil jeg se på selve begrebet sundhed. Begrebsrådet skriver, at sundhed i nogle tilfælde betragtes som en tilstand og i andre som en ”kompetence eller evne til at handle, beslutte etc., mens atter andre lægger vægt på, at sundhed er en proces” (op.cit: 12). Rådet skriver endvidere, at det for de fleste sundhedsforståelser gælder, at sundhed betragtes som ”et godt liv” og tilføjer, at definitionen af det gode liv er et fortolkningsspørgsmål (ibid.). Det gode liv kan if. begrebsrådet ”være defineret ud fra et dagligdags, socialt normativt perspektiv, dvs. hvilke roller og forventninger fra de sociale omgivelser man skal leve op til”. Til en indkredsning af den danske regerings sundhedsforståelse tager jeg afsæt i det gældende

⁸⁸ 3.8

folkesundhedsprogram, hvor regeringen formulerer, at ”mental sundhed [...] udgør en vigtig del af en persons sundhedstilstand og livskvalitet”, og at ”personer med dårlig mental sundhed oftere har en uhensigtsmæssig sundhedsadfærd (Regeringen 2014, 5). På den baggrund søger jeg at analysere den danske regerings forståelse af sundhedsbegrebet ud fra folkesundhedsprogrammets to mål vedr. mental sundhed.

Mental sundhed betragtes jf. ovenstående som en væsentlig komponent i regeringens sundhedsforståelse, og regeringen formulerer i den forbindelse, at ”Mental sundhed er et spørgsmål om at kunne udfolde sine evner, håndtere dagligdagsudfordringer og stress og indgå i sociale fællesskaber med andre mennesker samt have generel livstilfredshed” (op.cit: 9). Regeringen tilføjer, at mental sundhed rummer en oplevelses- og en funktionsdimension (op.cit: 10). Oplevelsesdimensionen henviser til det ”at være overvejende glad og tilfreds med livet”, og funktionsdimensionen ”handler om at kunne klare dagligdags gøremål, herunder at kunne klare det praktiske, indgå i sociale relationer og håndtere dagligdagens udfordringer og stress” (ibid.). I regeringens vision vedr. mental sundhed for voksne formuleres det at:

Alle har ret til at opleve at have det godt og være overvejende glade og tilfredse med livet. Det er en af forudsætningerne for den enkeltes livskvalitet at opleve at kunne mestre dagligdags gøremål, indgå i sociale relationer og kunne håndtere de forskellige udfordringer, en almindelig dagligdag byder på.

(Regeringen 2014, 10)

På baggrund af det ovenstående citat bliver det mit argument, at regeringen foretager en sproglig manøvre, der gør den subjektive oplevelsesdimension afhængig af funktionsdimensionen. Regeringens formulering konnoterer, at kompetencen til funktionsmæssigt at kunne mestre gøremål, relationer og håndtere udfordringer kan betragtes som forudsætningen for oplevelsen af livskvalitet, som er at være glad og tilfreds med livet, hvilket alle har ret til. Det bliver således mit argument, at folkesundhedsprogrammet arbejder ud fra et begreb om sundhed, der falder under begrebsrådets definition som en kompetence eller evne til at handle og beslutte i overensstemmelse med KRAM.

På den måde argumenterer jeg for, at regeringen fremsætter et ideal for det gode liv som det mentalt sunde individ, der er i stand til at mestre, indgå og håndtere de udfordringer, relationer og gøremål som dagligdagen rummer, og som er i stand til at handle og beslutte i overensstemmelse med KRAM-faktorerne. Der rettes således et overvejende fokus på det enkelte individs sundhedsadfærd, hvilket betyder ikke at spise for meget eller for usundt, ikke at ryge, ikke at drikke mere end anbefalet og at motionere regelmæssigt – altså KRAM. Den danske regering fortsætter, at ”God mental sundhed udgør en beskyttende faktor ift. udvikling af psykisk sygdom som depression og angst”, hvilket i denne kontekst betyder, at de tre nævnte lidelsesfulde tilstande bliver et produkt af individets sundhedsadfærd

og mentale sundhedstilstand. På den måde stilles individet således som både årsag og løsning på sit eget problem, idet lidelser som stress, angst eller depression udløses og afhjælpes af individets egen håndtering af dagligdagen. I tråd hermed bliver de omtalte psykosociale problemer lig med at være patologisk afvigende kategorien det gode liv, der defineres som en idealtipe med det ovenstående.

Jeg indskyder i den forbindelse, at når det foregående afsnit viser, at en stor del af befolkningen betragter sundhed som et personligt ansvar, og jeg med det ovenstående belyser dette aspekt som en integreret del af sundhedsprogrammets definition af sundhed, understøttes endvidere min pointe om, at den dynamiske nominalisme gør sig gældende i dansk sundhedspolitik.

Regeringen skriver desuden, at ”Samtidig har det vist sig, at personer med dårlig mental sundhed oftere har en uhensigtsmæssig sundhedsadfærd ift. rygning, alkoholforbrug, fysisk inaktivitet og kostvaner” (Regeringen 2014, 10). Jeg argumenterer på den baggrund for, at regeringens begreb om mental sundhed i høj grad bliver et parameter, der manifesterer sig i, og er umiddelbart vurderbar ud fra den enkeltes fysiske fremtoning på baggrund af det store fokus på sundhedsbegrebets funktionelle dimension, hvor overvægt, det at ryge eller indtage for meget alkohol bliver ligestillet med at være mentalt usund. I tråd hermed peger bogen *Folkesundhed – bag om intentioner og strategier* på, at fx overvægt ”ofte tolkes som en fortælling om personlig utilstrækkelighed”, idet overvægt fremstår ”som modpol til idealet om den smukke krop, der samtidig fungerer som en repræsentant for både ’det gode liv’ og ’det gode individ’, der lykkes med at levere den personlige indsats, det kræver at efterleve samtidens kropsideal” (Blom, Wasteson og Boelsbjerg 2019, 319).

På baggrund af regeringens definition af sundhed argumenterer jeg for, at sundhedsfremmeindsatserne har til formål at virke direkte på kroppene ved at placere det enkelte individ som centralt ansvarshavende for egen sundhed. Sundhed bliver en tilstand, der i høj grad bliver fysisk og synlig, idet sundhed jf. regeringen i høj grad indeholder begrebet om mental sundhed, hvor jeg har vist, at mental sundhed betyder at tage ansvar og træffe de valg i overensstemmelse med KRAM. Da uhensigtsmæssig sundhedsadfærd på den måde bliver en indikator for personlig utilstrækkelighed, en modpol til det gode individ og et vidnesbyrd om dårlig mental sundhed, bliver den type af sundhedsadfærd, der ikke er i overensstemmelse med KRAM en indikator for en uønskelig individtype og et grundlag for social eksklusion. Jeg henviser i den forbindelse sammenstillende til disciplineringsmekanismernes normaliserende sanktioner, der træder i kraft idet tilfælde, at grænserne for social acceptabel adfærd overskrides⁸⁹.

⁸⁹ 3.2

Hvor jeg ovenfor har sammenholdt Foucaults sikkerhedsforanstaltninger med regeringens forebyggelsesindsatser, argumenterer jeg her for, at indsatserne for sundhedsfremme kan forstås som disciplinære mekanismer, der virker direkte på kroppene ved at aftegne grænserne for socialt acceptabel adfærd. Med sundhedsfremme forstået som disciplinering peger jeg således på, at regeringens sundhedspolitiske indsatser for sundhedsfremme beror på en relationel magt, der strukturerer sig ”i et netværk af oppefra og ned relationer, men som også i en vis udstrækning går nedefra og op, samt sidelæns” (Foucault 1975, 193, som anført i 3.2). Heraf bliver det mit argument, at regeringen med sine indsatser for sundhedsfremme søger at etablere et individualiserende, normaliserende, valoriserende og overvågende blik i individets erkendelsescyklus. Det betyder, at individerne internaliserer KRAM-faktorenes målsætninger som de rammer af betydning, hvorfra individet forstår sine og andres handlinger som acceptable og meningsfulde, og med disse som målestok selv indgår i en strafbar-straffende universalitet.

Endelig peger jeg på, at hvor jeg under begrebet territorialstatslig overvågningslogik belyser, at sikkerhedsforanstaltninger og disciplin kan betragtes som to forskellige metoder til at opnå en gunstig befolkning, der ikke er klart adskilte og arbejder i korrelation med hinanden⁹⁰. Med begrebsrådets formulering om, at ”Sundhedsfremme og forebyggelse anvendes som sideordnede, delvist overlappende begreber for at synliggøre forskellige strategier til at opnå og øge sundhed. Forebyggelse og sundhedsfremme indeholder gensidigt elementer af hinanden.” (Det Nationale Begrebsråd for Sundhedsvæsenet 2005, 49) citat, at også dette aspekt er indeholdt i dansk sundhedspolitik, med forebyggelsesindsatser forstået som sikkerhed og indsatser for sundhedsfremme som disciplin

I dette kapitals undersøgelse af forholdet imellem dansk sundhedspolitik og tidlig territorialstatslig overvågningslogik finder jeg det væsentligt at belyse, at man i dansk sundhedspolitik med begrebet om mental sundhed inddrager et fokus på det enkelte menneskes oplevelse af glæde ved tilværelsen, interpersonelle relationers vigtighed samt den enkeltes oplevelse af tilfredshed som sådan. Dette perspektiv udgrænses dels som irrelevant i et sikkerhedsperspektiv⁹¹ og dels på baggrund af selve den statistiske rationalitets kvantitative forståelsesrammes fravær af muligheden for at begribe disse menneskelige aspekter⁹².

⁹⁰ 3.4, 4.1

⁹¹ 3.3

⁹² 2.4

5.5 Dansk Sundhedspolitik som Territorialstatslig Overvågningslogik

På baggrund af sammenfatningen i det foregående afsnit, retter jeg her fokus imod mine spørgsmål vedr. sammenfald og forskelle imellem 1800-tallets territorialstatslige statistiske overvågningslogik og dansk kontemporær sundhedspolitik⁹³ (4.1).

I jeg har hidtil belyst, hvorledes KRAM-faktorerne formuleres med afsæt i den statistiske rationalitet⁹⁴, som idéhistorisk kan spores til det franske Ancien Régime i slutningen af 1700-tallet. Den samme statistiske rationalitet som jeg argumenterer for, bliver afsættet for 1800-tallets territorialstatslige overvågningslogik⁹⁵, og som endvidere breder sig til en stor del af nutidens videnskabelige discipliner⁹⁶. Jeg har peget på sammenfald mellem de to overvågningstypers fokus på det kollektive niveau befolkningen' der udgrænser blikket for det enkelte individ i en utilitaristisk optimeringsbestræbelse, og desuden ikke beskæftiger sig med en positiv eller negativ værdiladning af det enkelte individs trivselsgrad andet end mhp. individets indvirkning på den samlede befolkning⁹⁷. Desuden viser jeg, at der er flere identiske sammenfald mellem forebyggelsesindsatserne og den territorialstatslige overvågningslogiks sikkerhedsforanstaltningers implementeringsbestræbelser, både når de begge griber til miljøet som interventionsfelt⁹⁸ og ift. deres normaliserende implikationer⁹⁹. Jeg har endvidere argumenteret for, at de danske sundhedspolitiske indsatser for sundhedsfremme har flere paralleller til den territorialstatslige overvågningslogiks disciplinerings teknikker med de konsekvenser, at KRAM-faktorerne internaliseres i individets erkendelse af sig selv og sin næste som målestokken for et normaliserende, valoriserende og overvågende blik¹⁰⁰.

Ovenfor har jeg argumenteret for, at der er en mængde af sammenfald slut 17 og 1800-tallets territorialstatslige overvågningslogik og dansk sundhedspolitik. men jeg er som nævnt også interesseret i at belyse, hvorvidt de to adskiller sig fra hinanden¹⁰¹.

Som vist i folkesundhedsprogrammet¹⁰² rettes et fokus på individets mentale sundhed, oplevelse af livskvalitet eller individets oplevelse af livet som meningsfuldt. Territorialstatslig overvågningslogik,

⁹³ 4.1

⁹⁴ 4.1

⁹⁵ 4.1

⁹⁶ 3.7

⁹⁷ 4.1.1

⁹⁸ 4.2

⁹⁹ 4.3

¹⁰⁰ 4.3

¹⁰¹ 4.1

¹⁰² 4.3

udgrænser perspektivet for det enkelte individ og tilskriver ikke værdi til den enkeltes trivsel eller mistrivsel¹⁰³. Når jeg argumenterer, at dette også gør sig gældende i dansk sundhedspolitik¹⁰⁴, står 'mental sundhed' umiddelbart som en diskrepans hertil. Imidlertid har jeg i afsnit 5.4 vist, at dansk sundhedspolitik definerer mental sundhed som evnen til at håndtere daglige udfordringer, stress, indgå i sociale fællesskaber og opleve livstilfredshed, samt at mental sundhed spiller en vigtig rolle for individets sundhedsadfærd og -tilstand. Jeg viser også, at den subjektive oplevelsesdimension ved begrebet om mental sundhed gøres afhængig af funktionsdimensionen, og at funktionsmæssige kompetencer til at kunne mestre gøremål, indgå i relationer og håndtere udfordringer betragtes som forudsætningen for oplevelsen af livskvalitet. På den måde har jeg vist, at begrebet om mental sundhed i sig selv søger at anspore til en sundhedsadfærd, der rammesættes af den statistiske rationalitets sundhedspolitiske KRAM-faktorer. I den forbindelse henviser jeg til mit tidligere eksempel vedr. de uhensigtsmæssige tilstande i form af psykosociale problemer, der observeres på uddannelsesområdet, hvor det netop er graden af de studerendes mentale sundhed, som er den uhensigtsmæssige tilstand¹⁰⁵. Her sætter regeringen som nævnt ind på individniveauet fremfor at se på uddannelsesstrukturens forudsætninger for den store nedgang i mental sundhed blandt befolkningsgruppen 'de studerende'. Med det eksempel viser jeg, hvordan regeringen gennem utilitaristiske cost-benefit-analyser vurderer, at den individrettede indsats er den mest gunstige mhp. de midler der investeres ift. afkastet på folkesundheden.

Således argumenter jeg, at på trods af regeringens fokus på at øge den enkeltes mentale sundhed, så fastholdes befolkningen reelt som det primære mål uden en positiv eller negativ værdiladning af det enkelte individs oplevelsesdimension andet end som gunstigt eller ugunstigt for folkesundheden.

5.6 Selvovervågning som Internalisering af Dansk Sundhedspolitisk Overvågningslogik

I specialets indledning nævner jeg, at der i kontemporær dansk sundhedspolitik arbejdes på at implementere selvovervågningsteknologien i dansk sundhedspolitik, og Sundhedsstyrelsen har som et eksempel herpå medudviklet selvovervågningssoftware mhp. rygestop (E-kvit 2019). Selvovervågningsteknologien søges implementeret i de sundhedspolitiske indsatser for forebyggelse og sundhedsfremme (Regeringen 2012, KL 2013, 5). Dette sker med fokus på, at udviklingen inden for dansk velfærdsteknologi under det telemedicinske område skal henvende sig til de eksisterende

¹⁰³ 4.1

¹⁰⁴ 5.1.1

¹⁰⁵ 4.1.1

platforme for tablets og smartphones, da denne teknologi i forvejen er tæt på borgerne, og på den måde giver mulighed for at få mest mulig velfærdsteknologi for færrest mulige midler (KL 2013, 5). Kommunernes landsforening skriver, at ”Et af de store potentialer ved telesundhed er, at borgerne bliver bedre til at mestre egen sygdom” (ibid). På den måde kobles selvovervågning til indsatserne for sundhedsfremme, ligesom jeg overfor har peget på sundhedsfremme som en disciplinering, der virker direkte på kroppene, sigter mod at ruste individet til at bemestre dagligdag og sygdom samt stiller den enkelte ansvarlig for egen sundhed¹⁰⁶.

I artiklen *Normativ regulering af kropsform* (2011) skriver forfatterne, at ”Sundhedspolitik reflekterer udviklingen i Danmark den ansvarliggørelse af individet som i den medicinske sociologi beskrives som healthism” (Holm og Smith 2011, 560). Denne betragtning understøttes af Morten Ebbe Juul Nielsen, når han argumenterer for, at den danske sundhedspolitik promoverer en healthism-diskurs, som er stærkt repræsenteret i det danske samfund (Nielsen 2019, 331f). Nielsen pointerer videre, at denne diskurs kan betragtes som en central medårsag til, at danskere internaliserer en idealforståelse af sundhed (op.cit: 331). Dette argument underbygges af mine betragtninger vedr. healthism og indsatserne for sundhedsfremme i afsnit 1.6, hvor jeg beskriver healthismens fokus på sundhed og forebyggelse af sygdom, hvor sundhed bliver en livsmarkør og et mål i sig selv. Jeg har desuden belyst, at healthism placerer sundhedsansvaret hos individet selv, idet sundhed ses som et resultat af individuelle valg og sundhedsadfærd, og at diskursen på den måde stiller individet som både årsag og løsning på sit dårlige helbred. Hvad angår dansk sundhedspolitik peger jeg i denne sammenhæng på, at dette kan betragtes meget lig den danske regerings sundhedsbegreb, når den fremmer et kropsideal om den sunde veltrænede krop, som sidestilles mental sundhed, handlekraft og sociale kompetencer¹⁰⁷. Endvidere har jeg argumenteret for, at den danske sundhedspolitik indsatser for sundhedsfremme, på baggrund af min analyse af regeringens definition af mental sundhed, placerer individet som både årsag og løsning på uhensigtsmæssige sundhedstilstande, og at det usunde individ betragtes som mentalt usundt¹⁰⁸. Jeg har desuden belyst, hvordan fænomenet selvovervågning forstærker healthism som et adfærdsregulerende tankesæt imod en norm, der peger i retning af en techno-utopisk diskurs, hvor man med selvovervågning som en måde at spørge til sig selv på, kan opnå en detaljeret viden omkring selvet, der sætter en i stand til at undgå sygdom¹⁰⁹. I tråd hermed skriver Sudmann og Glasdam, at dansk sundhedsfremme ”kan

¹⁰⁶ 4.4

¹⁰⁷ 4.4

¹⁰⁸ 4.4

¹⁰⁹ 1.6

formidle et uopnåeligt ideal om evig ungdom og en forestilling om, at man kan træne sig fra uundgåelige aldersforandringer” (Sudmann og Glasdam 2019, 276). Jeg har videre vist, at selvovervågningsteknologien italesættes som en revolution for sundhedsområdet, at dens fokusområder i forvejen er sammenfaldende med indsatser for sundhedsfremme og at den i forvejen særligt henvender sig til sundhedspolitiske risikogrupper¹¹⁰.

Det bliver heraf mit argument, at selvovervågning kan betragtes som værende i nær relation de sundhedsfremmende indsatser, som jeg også ovenfor kæder til disciplinærteknikkernes bemestring af individet¹¹¹. På den baggrund bliver det mit argument, at selvovervågning forstærker regeringens intention om individets ansvarliggørelse for egen sundhed, og at selvovervågning på den måde kan opfattes som en praksis, der placerer sig i forlængelse af den sundhedsdiskurs, som regeringen allerede fører.

Jeg har i kapitlet vist, at selvovervågningens og den danske sundhedspolitikks overvågende blikke begge anskuer sine genstandsfelter med afsæt i den territorialstatslige overvågningslogik, at overvågningstyperne begge formulerer sine mål på baggrund af den statistiske rationalitet, at disse mål er sammenfaldende, at de udgrænser det individuelle perspektiv og den menneskelige følelses- og oplevelsesdimension, at de integrerer sig i individernes erkendelse samt at overvågningstyperne endvidere systematisk tilgår sine genstandsfelter med de samme metodikker.

På baggrund af kapitlets belysende sammenstillinger fremsætter jeg det centrale argument, at når den danske regering sigter til at implementere selvovervågningsteknologien i de danske indsatser for sundhedsfremme, så kan selvovervågningen i den sammenhæng forstås som en internalisering af den danske territorialstats (sundhedspolitiske) overvågningslogik.

¹¹⁰ 1.6

¹¹¹ 4.4

Konklusion

På baggrund af specialets teoridannelse formulerer jeg mit konkluderende argument vedrørende fænomenet selvovervågning ud fra et idéhistorisk perspektiv. I den forbindelse inddrager jeg specialets begrebsdannelser og henviser her til de uddybende begrebsdefinitioner i delkonklusionen i kapitel fire. Begreberne angives med kursiv.

Det bliver mit konkluderende argument, at selvovervågning idéhistorisk kan betragtes på følgende måde: Selvovervågning er fællesbetegnelse for en overvågningstype, hvor et individ praktiserer en digital overvågning og registrering af biometriske og følelsesmæssige forhold til indsamling af kvantitative data vedr. individets adfærd og tilstand. Selvovervågning kan forstås som en måde, hvorpå individet spørger til sig selv, og den rationalitet, som kan siges at være indlejret i det blik, som individet betragter sig selv igennem ved selvovervågende handlinger, kan identificeres som *statistisk rationalitet*. Selvovervågningens vidensproduktion formidles som statistiske lovmæssigheder og opfattes tilmed som særlig sand og nøjagtig, da udsagnet henter hjemmel i *den matematiske legitimeringskraft*, givet sin matematiske, kvantitative og statistiske kommunikationsform.

Med selvovervågningens statistiske rationalitet forstås tiden som en emancipatorisk udviklingshistorie, hvor selvet tilgås ud fra et utilitaristisk optimeringsfokuseret bemestringsærinde. Når det selvovervågende individ spørger til sig selv i den *territorialstatslige overvågningslogiks* optik, anlægger det en kropsligt orienteret, utilitaristisk og disciplinerende tilgang til selvet, hvor det med en plastisk forståelse af kroppen funktionsopdelende og valoriserende vurderes mhp. præcise instruktioner til selvforanstaltede, effektive adfærdsreguleringer for selvoptimering iht. en allerede defineret normal. Dette blik integrerer sig i individets erkendelse og bliver retningsgivende for, hvordan den enkelte forstår sig selv og andre, men også for hvilken adfærd, der opfattes som socialt acceptabel. Således internaliseres selvovervågningens statistiske rationalitets normer som de rammer af betydning, der i relationen til andre via normaliserende sanktioner regulerer adfærden på det sociale niveau til en løbende social hierarkisering.

Selvovervågningens normer er definerede uden for individet selv med afsæt i den statistiske rationalitet. Det fremgår ikke tydeligt, hvilke data der ligger til grund for de statistiske beregninger, men den adfærd som selvovervågningsteknologierne ansporer til, er ofte sammenfaldende med den danske sundhedspolitikks målsætninger for sundhedsfremme, som den også deler metodik, strategier og indsatser

med. Selvom overvågningen taler ligesom dansk sundhedspolitik ind i en Healthism-diskurs og placerer individets adfærd som både ophavet til og løsningen på dårligt helbred. I den forbindelse kan selvom overvågning forstås som en teknologi, hvormed den enkelte helt kan undgå sygdom, opnå evig ungdom og undgå aldersforandringer.

Med dansk sundhedspolitik forstået som territorialstatslig statistisk overvågning og det danske sundhedspolitiske fokus på implementering af selvom overvågning i de sundhedspolitiske implementeringsbestræbelser kan selvom overvågning italesættes som en velfærdsteknologi, der fremmer den politiske intention om internalisering af de sundhedspolitiske målsætninger for hensigtsmæssig sundhedsadfærd. Internaliseringen implicerer i den forbindelse, at den danske regerings ønskede sundhedsadfærd bliver de normer, der trækker grænserne for social acceptabel adfærd i individernes tænkning og bliver de rammer af betydning for tilskrivelsen af mening i individets erkendelse om sig selv og tilværelsen, hvorudfra individet spørger til sig selv og sidemanden, forstår svarene, og herudfra sætter retningen for sine fremtidige handlinger og forstår disse som meningsfulde.

6.1 Diskuterende Perspektivering

I specialets andet kapitel foretager jeg en diakronisk analyse af selvom overvågningens kvantitative elements idéhistorie, hvor jeg som et metodisk greb gør nedslag ved udvalgte positive italesættelser af matematikken og den kvantitative metodik igennem et stort tidsspænd i tænkningens historie. Min analyse fremstiller således et resultat, der disprivilegerer de moddiskurser, som fx argumenterer for, at oplysningens fornuftsberoende kvantificering af verden betyder, at mennesket fremmedgør sig selv fra sit naturlige ophav (Horkheimer, Adorno 1944, 36), eller påpeger, at de fornuftsberoende videnskaber disprivilegerer andre menneskelige anlæg for erkendelse, som rummer muligheden for en dybere og anderledes erkendelse, end den fornuftsberoende (Baumgarten 1968, Jørgensen 2014, 112).

Som nævnt i afsnit 1.3 indebærer mine metodiske greb, at specialet indeholder en mentalitetshistorisk komponent, idet selvom overvågning som fænomen undersøges på et analyseniveau, der belyser en overindividuel rationalitets implikationer for det enkelte individs erkendelse. Således afgrænses specialets undersøgelse fra at begribe afvigelser, individuelle og subkulturelle modstande som eksempelvis perspektiver på, hvordan ny teknologi i dag forsyner os med nye muligheder for at yde modstand mod overvågning (Koskela 2004) eller den enkeltes brug af overvågningspraksisser som en

identitetsskabende og legende praksis (Albrechtslund 2008). I den forbindelse peger specialet frem imod etnografiske studier af selvovervågning, der fx vil kunne begribe hvordan det selvovervågende individ forhandler og yder modstand mod selvovervågningsrationalets normative indflydelse for tænkning og praksis.

”Udformningen af den danske forebyggelsespolitik og diskussion i fagkredse har været under stor indflydelse og inspiration af de faglige diskussioner og udmeldinger i WHO” (Det Nationale Begrebsråd for Sundhedsvæsenet 2005, 8), og WHO sundhedsprogrammer har haft central indflydelse på den danske sundhedspolitiske forståelse af sundhed (Reinbacher og Nielsen 2019, 28)

WHO er den ansvarshavende autoritet på sundhedsområdet for samtlige af De Forenede Nationers 193 stater, hvis europæiske hovedkontor for ”public health, scientific and technical experts” er placeret i Danmark (WHO 2019). Med dette perspektiv kan dansk sundhedspolitisk overvågningslogik ses som et internationalt fænomen, der læner sig op ad WHO’s retningslinjer for Public Health. På den baggrund kunne det være interessant videre at undersøge WHO sundhedsprogrammet ud fra specialets begreber og teoridannelse.

Med specialet har jeg fremstillet et billede, hvorudfra man kunne argumentere for, at selvovervågning kan betragtes som en kulturel praksis i en overvågningskultur. Danmark er en overvågningskultur (Albrechtslund 2016, 11), og begrebet optræder hyppigt i overvågningsstudierne (Lyon 2018, Rogers 2019, Reeves 2017, 179), men henstår som begreb underbelyst i overvågningslitteraturen. David Lyons antropologiske tilgang til *The Culture of Surveillance* (2018) bidrager til forståelse af overvågningskultur som et fænomen (Lyon 2018, 12-13+38), men belyser ikke selve begrebets betydningshold. På den måde peger specialet videre imod en undersøgelse af fx de filosofiske, religiøse, politiske og videnskabelige idéers historie, der producerer en ny og anden viden end fx kulturhistorien, sociologien eller Lyons førnævnte antropologiske tilgang til overvågningskultur som et fænomen. Med afsæt i den allerede påbegyndte undersøgelse af det intellektuelle tankegods, der udgør rationalet i de selvfølgeligheder, der er retningsgivende for overvågningskulturelle ytringer, kunne en videre undersøgelse bidrage med et idé- og begrebshistorisk perspektiv på de kulturkonstituerende idéer i overvågningskulturens selvfølgeligheder og heraf med belysning af betydningsindholdet ved begrebet overvågningskultur.

Litteratur

- Ajana, Btihak. 2016. *Living in a "metric culture" (and CfP)*. 1. september. Senest hentet eller vist den 24. August 2018. <http://metriclife.net/publications/living-in-a-metric-culture-and-cfp/>.
- Albrechtslund, Anders. 2008. »Online Social Networking as Participatory Surveillance.« *First Monday - Peer reviewed Journal on the Internet*. 03. March. Senest hentet eller vist den 01. June 2018. doi:<https://doi.org/10.5210/fm.v13i3.2142>.
- . 2016. *Tænkepauser - Overvågning*. Aarhus C.: Aarhus Universitetsforlag.
- Andersen, Martin Marchman. 2019. »Om betydningen af personligt ansvar i sundhedspolitiske begrundelser.« I *Folkesundhed - bag om intentioner og strategier*, af Stinne Glasdam og Hanne Bess Boelsbjerg, 73-84. København: Gads Forlag.
- Andersen, Rikke Sand. 2019. »De irrationelle overbevisningers problem - at forstå lægesøgning i et kulturanalytisk perspektiv.« I *Folkesundhed - bag om intentioner og strategier*, af Stinne Glasdam og Hanne Bess Boelsbjerg, 178-189. København: Gads Forlag.
- Aristoteles. 1996. *De Store Tænkere - Aristoteles*. 2. Oversat af Anfinn Stigen. København: Munksgaard.
- Baumgarten, Alexander Gottlieb. 1968. *Filosofiske betragtninger over digtet*. 1. Årg. 1. København V.: Eccers Forlag.
- Behrisch, Lars. 2016. »Statistics and Politics in the 18th Century.« *Historical Social Research / Historische Sozialforschung*, Special Issue: Conventions and Quantification – Transdisciplinary Perspectives on Statistics and Classifications udg.: 238-257. <https://www.jstor.org/stable/43798491>.
- Bentham, Jeremy. 2000. *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*. Kitchener: Batoche Books.
- Biesta, Gert J. J. 2014. *Den Smukke Risiko - i uddannelse og pædagogik*. Aarhus N.: Klim.
- Blaabjerg-Zederkoff, Daniel Malling. 2018. *Overvågningsstudiernes udgrænsning af det menneskelige perspektiv - et videnskabeligt paradigmeskifte*. 27. Februar. https://www.academia.edu/38447289/Overv%C3%A5gningsstudiernes_udgr%C3%A6nsning_af_det_menneskelige_perspektiv_-_et_videnskabeligt_paradigmeskifte.pdf.
- Blamires, Cyorian. 2008. *The French Revolution and the Creation of Benthamism*. Hampshire, New York: Palgrave MacMillan.

- Blom, Katrine, Nicoline Wasteson, og Hanne Bess Boelsbjerg. 2019. »Forestillingen om en sund sjæl i en smuk krop.« I *Folkesundhed - bag om intentioner og strategier*, af Stinne Glasdam og Hanne Bess Boelsbjerg, redigeret af Stinne Glasdam og Hanne Bess Boelsbjerg, 316-329. København: Gads Forlag.
- Blumenthal-Barby, Martin. 2014. »The Surveillant Gaze: Michael Haneke's *The White Ribbon*.« *The MIT press - Journals*, 01. oktober: 95-116. doi:https://doi.org/10.1162/OCTO_a_00168.
- Böhme, Gernot. 1993. »Atmosphere as the Fundamental Concept of a New Aesthetics.« *Thesis Eleven*, 1. august: 113-126.
- Boier, Peter, Laura Aller Jónasdóttir, Camilla Høj Eggers, og Issa Jeppesen. 2019. *Unge viser, hvordan stress ser ud i uddannelsessystemet*. 18. Februar. Senest hentet eller vist den 13. Marts 2019. <https://www.dr.dk/nyheder/politik/unge-viser-hvordan-stress-ser-ud-i-uddannelsessystemet>.
- Bové, Birgitte. 2018. *Stress blandt unge stiger voldsomt*. 02. april. Senest hentet eller vist den 06. april 2018. <https://nordjyske.dk/plus/stress-blandt-unge-stiger-voldsomt/24ce0d59-8235-411a-a2ec-flfce81b3a5b>.
- Christensen, Mikkel Fyhn. 2006. *Ny folkeskolereform truer fællesskabet*. 02. juni. Senest hentet eller vist den 28. maj 2018. <https://www.information.dk/2007/07/ny-folkeskolereform-truer-faellesskabet-0>.
- Collin, Finn, og Simon Køppe. 2014. *Humanistisk Videnskabsteori*. København: Lindhart og Ringhorf Forlag A/S.
- Crawford, Kate, Jessa Lingel, Tero Karppi. 2015. »Our metrics, ourselves: A hundred years of self-tracking from the weight scale to the wrist wearable device.« 16. Juni: 479-96.
- Crawford, Robert. 1980. *International Journal of Health Services*, 365-388.
- Det Nationale Begrebsråd for Sundhedsvæsenet. 2005. »Terminologi - Forebyggelse, sundhedsfremme og folkesundhed.« *Sundhedsstyrelsen*. 17. Maj. Senest hentet eller vist den 13. Marts 2019. <https://www.sst.dk/da/udgivelser/2005/terminologi>.
- Eggers, Nicolai Von, og Mathias Hein Jessen. 2013. »Redaktionelt Forord.« *Slagmark - Tidsskrift for idéhistorie: Michel Foucault*, 7-13.
- E-kvit. 2019. *Hvad er E-kvit*. Senest hentet eller vist den 13. Maj 2019. <https://ekvit.dk/system/hvad-er-e-kvit/>.
- Elbro, Carsten, og Joan Conrad. 2019. »Anafabetisme.« *Den Store Danske*. København: Gyldendal.
- Foucault, Michel. 1975. *Overvågning og Straf*. dansk, 5. oplag 2011. Frederiksberg: DET lille FORLAG.

- . 2008. *Sikkerhed, territorium, befolkning*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Gardner, Paula, og Barbara Jenkins. 2016. »Bodily Intra-actions with Biometric Devices.« *Body & Society*, 3-30. Senest hentet eller vist den 13. August 2018. doi:DOI: 10.1177/1357034X15604030.
- Gilmore, James N. 2016. »Everywear: The quantified self and wearable fitness technologies.« *new media & society*, December, 11 udg. doi:DOI: 10.1177/1461444815588768.
- Gina Neff, Dawn Nafus. 2016. *Self-Tracking (Mit Press Essential Knowledge)*. 1. Mit Pr.
- Gordon, Whitson. 2016. *Lifehacker*. Senest hentet eller vist den 22. August 2018. <http://lifehacker.com/lifehacker-the-index-1524507989>.
- Gulis, Gabriel, Peter Gry, og Stella R. J. Kræmer. 2008. *Sundhedskonsekvensvurdering – fra teori til praksis*. Orientering, Forskningsenheden for Sundhedsfremme; Institut for Sundhedstjenesteforskning; Syddansk Universitet, København S.: Sundhedsstyrelsen.
- Hacking, Ian. 1982. »Bio Power and the Avalanche of Numbers.« *Humanities in Society*, 279-295.
- . 1986. »Making Up People.« *icesi.edu.co*. Senest hentet eller vist den 24. Marts 2019. https://scholar.google.dk/scholar?hl=da&as_sdt=0%2C5&q=%22making+up+people%22&btnG=&oq=making+.
- . 1999. *The Social Constructoin of What?* Cambridge, Massachusetts, London: Harvard University Press.
- . 1990. *The Taming of Chance*. Redigeret af Quentin Skinner, Lorraine Daston, Wolf Lepenies, Richard Rorty og J. B. Schneewind. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 1990. *The Taming of Chance*. Redigeret af Quentin Skinner, Lorraine Daston, Wolf Lepenies, Richard Rorty og J. B. Schneewind. Cambridge: Cambridge University Press.
- Haggerty, Kevin D. 2006. »Tear Down the Walls: On Demolishing the Panopticon.« I *Theorizing Surveillance: The Panopticon and Beyond*, af David Lyon, 23-45. Cullompton: Willan Publishing .
- Hastrup, Kirsten, Cecilie Rubow, og Tine Tjørnhøj-Thomsen. 2011. *Kulturanalyse - Kort fortalt*. 1. udgave, 5. oplag 2017. Samfundlitteratur.
- Heidegger, Martin. 2014. *Væren og Tid*. 2. Aarhus N: Forlaget Klim.
- Hendriksen, Marie Præstegaard, og Hanne Bess Boelsbjerg. 2019. »De nationale mål for sundhed - en strategi for en ensretning af befolkningen.« I *Folkesundhed - bag om intentioner og strategier*,

- af Stinne Glasdam og Hanne Bess Boelsbjerg, redigeret af Stinne Glasdam og Hanne Bess Boelsbjerg, 37-48. København: Gads Forlag.
- Holm, Lotte, og Louise Hardman Smith. 2011. »Normativ regulering af kropsform.« *Tidsskrift for samfunnsforskning*, April: 559-576. <https://www.idunn.no/tfs/2011/04/art03>.
- Holtug, Nils, Klemens Kappel, og Kasper Lippert-Rasmussen. 1997. *Det retfærdige samfund - om lighed som ideal i etik og politik*. København K: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Horkheimer, Adorno, Max, Theodor W. 1944. *Oplysningens dialektik - Filosofiske fragmenter*. 2. Gyldendal.
- Hume, David. 1964. *A Treatise of Human Nature: Being An Attempt to introduce the experimental Method of Reasoning into Moral Subjects*. Årg. I. III bind. Aalen: Scientia Verlag.
- . 1966. *De Store Tænkere*. Redigeret af Justus Hartnack og Johannes Sløk. Oversat af Niels Egmont Christensen. København: Berlingske Forlag.
- Jensen, Hans Siggaard, Ole Knudsen, og Frederik Stjernfelt. 2014. *Tankens Magt I-III*. 1. e-bogsudgave, 2014. Lindhardt og Ringhof Forlag A/S.
- Jethani, Suneel. 2015. »Mediating the body: technology, politics and epistemologies of self.« *Communication, Politics & Culture*, 34-43. Senest hentet eller vist den 10. August 2018. <http://mams.rmit.edu.au/hb3lesdtmp9fz.pdf>.
- Jørgensen, Dorthe. 2014. *Den Skønne Tænkning*. e-bog. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- . 2006. *Historien som værk*. Aarhus: Dorthe Jørgensen & Aarhus Universitetsforlag.
- Jorgensen, Ellen. 2012. *TED ideas worth spreading*. Senest hentet eller vist den 22. August 2018. https://www.ted.com/talks/ellen_jorgensen_biohacking_you_can_do_it_too.
- Kant, Immanuel. 2000. »Besvarelse af spørgsmålet: Hvad er oplysning?« I *Oplysning, historie, fremskridt*, af Immanuel Kant, 71-81. Aarhus: Morten Haugaard Jeppesen - Slagmark skyttegravsserie.
- . 1999. *Grundlæggelse af Sædernes Metafysik*. København: Hans Reitzels Forlag.
- . 2005. *Kritik af dømmekraften*. 1. Oversat af Claus Bratt Østergaard. DET lille FORLAG.
- KL. 2013. »Komunernes strategi for telesundhed.« *sundhedsdatastyrelsen.dk*. 01. April. Senest hentet eller vist den 23. Februar 2019. https://sundhedsdatastyrelsen.dk/-/media/sds/filer/rammer-og-retningslinjer/telemedicin/kommunernes_strategi_for_telesundhed.pdf.
- Koselleck, Reinhart. 2007. *Begreber, tid og erfaring - En tekstsamling*. København: Hans Reitzels Forlag.

- Koskela, Hille. 2004. »Webcams, TV Shows and Mobile phones: Empowering Exhibitionism.« *Surveillance & Society - The Politics of CCTV in Europe and Beyond*, 01. juli: 199-215. <https://ojs.library.queensu.ca/index.php/surveillance-and-society/article/view/3374>.
- Kragh, Helge. 1999. »Temaer fra Videnskabens Historie.« *Slagmark - Tidsskrift for Idéhistorie*, efterår: 7-15.
- Kuhn, Thomas S. 1996. *The Structures of Scientific Revolutions*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Lassen, Frank Beck. 2013. »Afselvfølgeliggørelse.« *Slagmark - Tidsskrift for idéhistorie*, 13-29.
- Latour, Bruno. 2005. *Reassembling the Social - an introduction to Actor-Network-Theory*. New York: Oxford University Press.
- Lianos, Michalis. 2002. »Social Control After Foucault / Le Contrôle Social après Foucault.« *Surveillance & Society*, 01. September: 733-741.
- Lupton, Debora. 2013. »Quantifying the body: monitoring and measuring health in the age of mHealth technologies.« *Critical Public Health*, 3. Maj: 393-403. Senest hentet eller vist den 26. November 2018. doi:<https://doi.org/10.1080/09581596.2013.794931>.
- . 2014. »Self-tracking Cultures: Towards a Sociology of Personal Informatics.« *Critical Public Health*, 02. December: 393-403. doi:DOI: 10.1145/2686612.2686623.
- Lyon, David. 2018. *The Culture of Surveillance - Watching as a Way of Life*. E-bog. Cambridge: Polity Press.
- . 1994. *The Electronic Eye - The Rise of Surveillance Society*. Oxford : Polity Press - in association with Blackwell Publishers.
- . 2006. *Theorizing Surveillance: The Panopticon and Beyond*. Portland, Oregon: Willan Publishing.
- Madsen, Helle, Lars Teilmann, og Caspar Birk. 2018b. *Det er interessant, at en præstationskultur faktisk kan forhindre os i at præstere*. 06. maj. Senest hentet eller vist den 20. maj 2018. <https://nordjyske.dk/plus/det-er-interessant-at-en-praestations-kultur-faktisk-kan-forhindre-os-i-at-praestere/75008054-a0f0-4937-8cf8-2bec203cd8cb>.
- . 2018a. *Vi måler, vejer, tester og evaluerer børn: Hvad bilder vi os ind?* 08. april. Senest hentet eller vist den 21. maj 2018. <https://nordjyske.dk/plus/vi-maaler-vejer-tester-og-evaluerer-boern-hvad-bilder-vi-os-ind/d9b7b60d-46aa-4ba4-b4c8-5101127540d1>.
- McClellan-III, James E., og Harold Dorn. 2006. *Science and technology in World History*. 2. Baltimor, Maryland: The John Hopkins University Press.

- Milburn, Tahl. 2019. *Quantifying My Mental and Experiential State*. Senest hentet eller vist den 23. Februar 2019. <https://quantifiedself.com/show-and-tell/?project=1038>.
- Næss, Arne. 1963. *Filosofiens Historie*. Årg. II. III bind. København: Vintens Forlag.
- Nielsen, Morten Ebbe Juul. 2019. »Ortoreksi - en spiseforstyrrelse i sundhedens navn.« I *Folkesundhed - bag om intentioner og strategier*, af Stinne Glasdam og Hanne Bess Boelsbjerg, 330-342. København: Gads Forlag.
- Nissen, Ander Høeg. 2013. *Det man måler er man selv- data, dimser og drømmen om et bedre liv*. 1. Gyldendal.
- Quantified Self. 2019. *What is Quantified Self?* Senest hentet eller vist den 23. marts 2019. <https://quantifiedself.com/about/what-is-quantified-self/>.
- Reeves, Joshua. 2017. *Citizen Spies - The Long Rise of America's Surveillance Society*. New York: New York University Press.
- Regeringen. 2014. *Sundere liv for alle - Nationale mål for danskernes sundhed de næste 10 år*. Januar. Senest hentet eller vist den 24. August 2018. https://www.sum.dk/~media/Filer%20-%20Publikationer_i_pdf/2014/Nationale-maal/Nationale-Maal.ashx.
- . 2012. »Telemedicin – En nøgle til fremtidens sundhedsydelser.« *Sundhedsdatastyrelsen. dk*. 01. August. Senest hentet eller vist den 23. Februar 2019. https://sundhedsdatastyrelsen.dk/-/media/sds/filer/rammer-og-retningslinjer/telemedicin/telemedicin_noegle_fremtidens_sundhedsydelser.pdf.
- Reinbacher, Gunnar Scott, og Margrethe Nielsen. 2019. »Folkesundhed for alle - en illusion.« I *Folkesundhed - bag om intentioner og strategier*, af Stinne Glasdam og Hanne Bess Boelsbjerg, redigeret af Stinne Glasdam og Hanne Bess Boelsbjerg, 24-26. København: Gads Forlag.
- Retsinformation. 2018. *Bekendtgørelse af lov om planlægning*. 19. Januar. Senest hentet eller vist den 13. maj 2019. <https://www.retsinformation.dk/forms/R0710.aspx?id=200614#id1d600c54-d545-4dca-9be0-72d580f6fb7c>.
- Rogers, Anna S. 2019. »Surveillance in Popular Culture.« I *The Handbook of Social Control*, af Mathew Deflem, 389-401. Hoboken: John Wiley & Sons Ltd.
- Schanz, Hans-Jørgen. 2005. *Europæisk Idehistorie - Historie, Samfund, Eksistens*. 1. bogklubudgave. København: Høst & Søn's forlag.
- Schanz, Hans-Jørgen. 2007. »Oplysningens idéhorisont.« I *Oplysningens verden*, af Ole Høiris, Thomas Ledet og red., 113-122. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

- Schnoor, Pernille. 2018. *Alternativet: Kære minister, tag ansvar for børn og unges mistrivsel*. 18. Juli. Senest hentet eller vist den 22. Marts 2019.
<https://www.altinget.dk/uddannelse/artikel/alternativet-kaere-minister-tag-ansvar-for-boern-og-unges-mistrivsel>.
- Scocozza, Benito. 2003. *Danmarks Historien - Ved afgrundens rand*. 2. Udgave. Redigeret af Olaf Olsen. København: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S, Copenhagen & Politikens Forlag A/S.
- Selke, Stefan. 2016. *Lifelogging- Digital Self-Tracking and Lifelogging - Between Disruptive Technology and Cultural Transformation*. 1. Springer Fachmedien Wiesbaden.
- Skirbekk, Gunnar. 1980. *Filosofihistorie*. 3. Årg. I. III bind. Bergen, Oslo, Tromsø: Universitetsforlaget.
- Stybe, Sved Erik. 1961. *Idéhistorie*. København K: Munksgaard.
- Sudmann, Tobba Therkildsen, og Stinne Glasdam. 2019. »Medikalisering af hverdagsaktiviteter gennem brug af fysisk aktivitet.« I *Folkesundhed - bag om intentioner og strategier*, af Stinne Glasdam og Hanne Bess Boelsbjerg, redigeret af Stinne Glasdam og Hanne Bess Boelsbjerg, 276-289. København: Gads Forlag.
- Sundheds- og Ældreministeriet . 2006. *KRAM til Statens Institut for Folkesundhed*. 09. November. Senest hentet eller vist den 24. August 2018.
<http://www.sum.dk/Aktuelt/Nyheder/Forebyggelse/2006/November/KRAM.aspx>.
- Sundhedsstyrelsen. 2018. *Sundhedsstyrelsens forebyggelsespakker*. 8. Juni. Senest hentet eller vist den 23. Marts 2019. <https://www.sst.dk/da/planlaegning/kommuner/forebyggelsespakker>.
- Thorup, Mikkel. 2015. *Statens Idéhistorie*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- . 2012. »Intellectuel Historie.« *Temp - Tidsskrift for Historie* 2 (4), 177-189.
<https://tidsskrift.dk/temp/article/view/24391>.
- WHO. 2019. *Organization*. Senest hentet eller vist den 4. Maj 2019.
<http://www.euro.who.int/en/about-us/organization>.
- Yekutieli, Yuval. 2006. »Is Somebody Watching You? Ancient Surveillance Systems in the Southern Judean Desert.« *Journal of Mediterranean Archaeology* , 1. Januar: 65-89.
- Zuboff, Shoshana. 2019. *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. London: Profile Books Ltd.